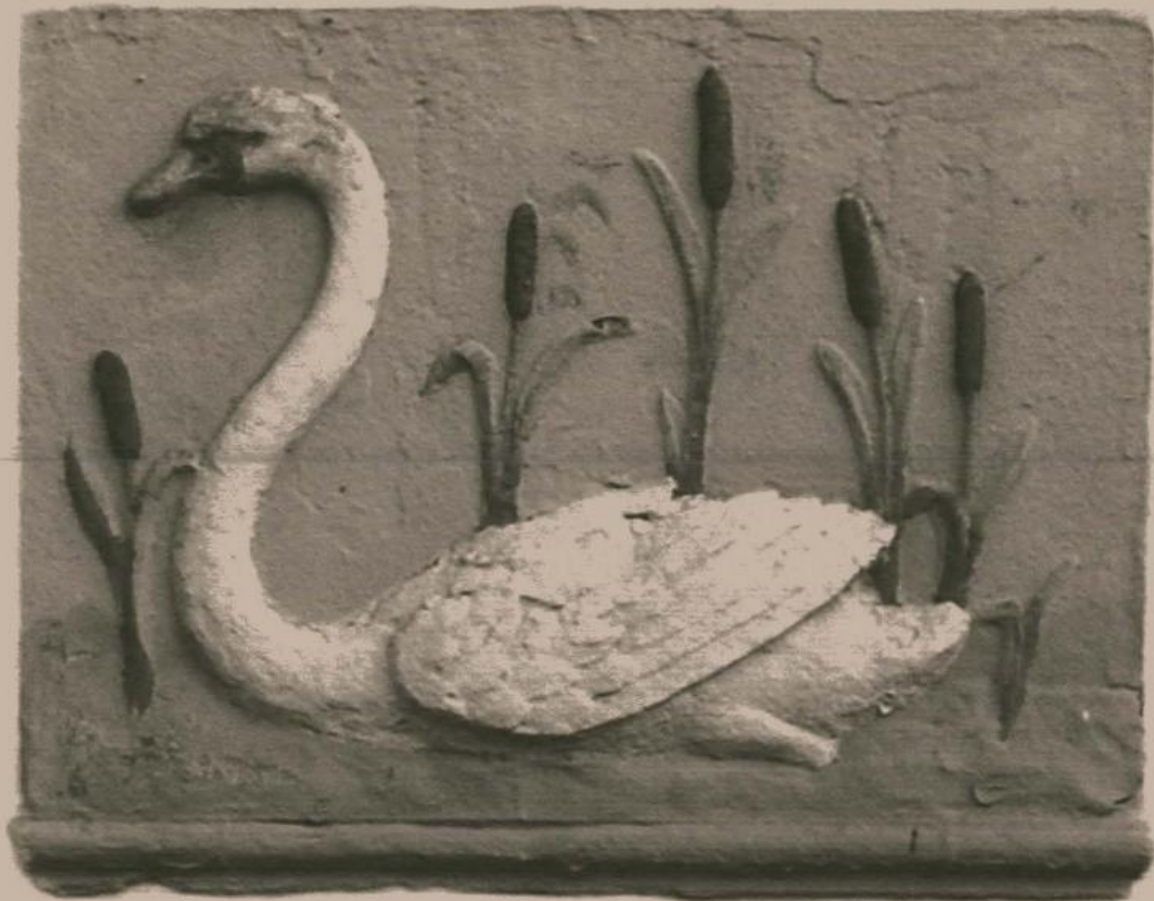

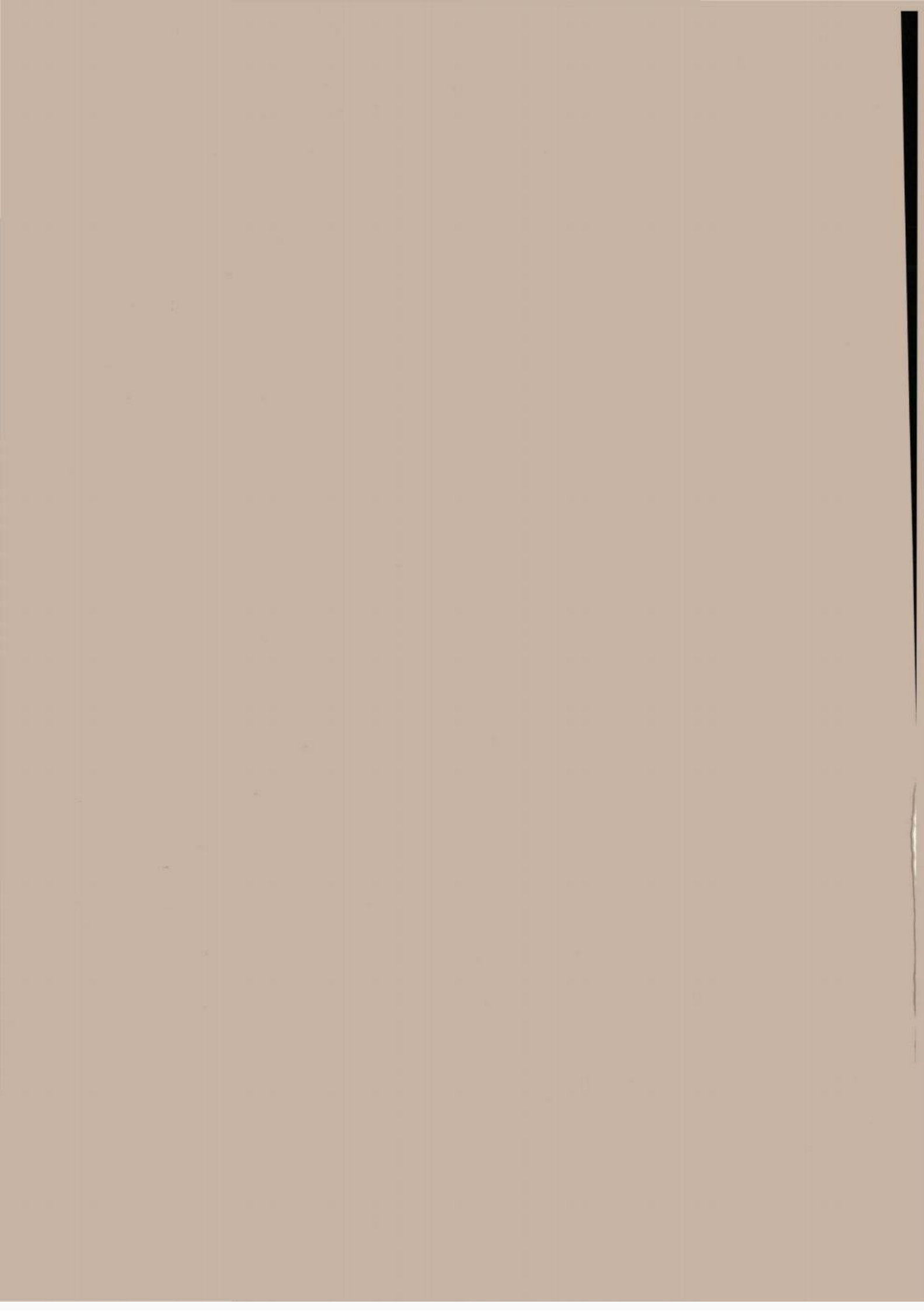
En het dorp zal duren ...

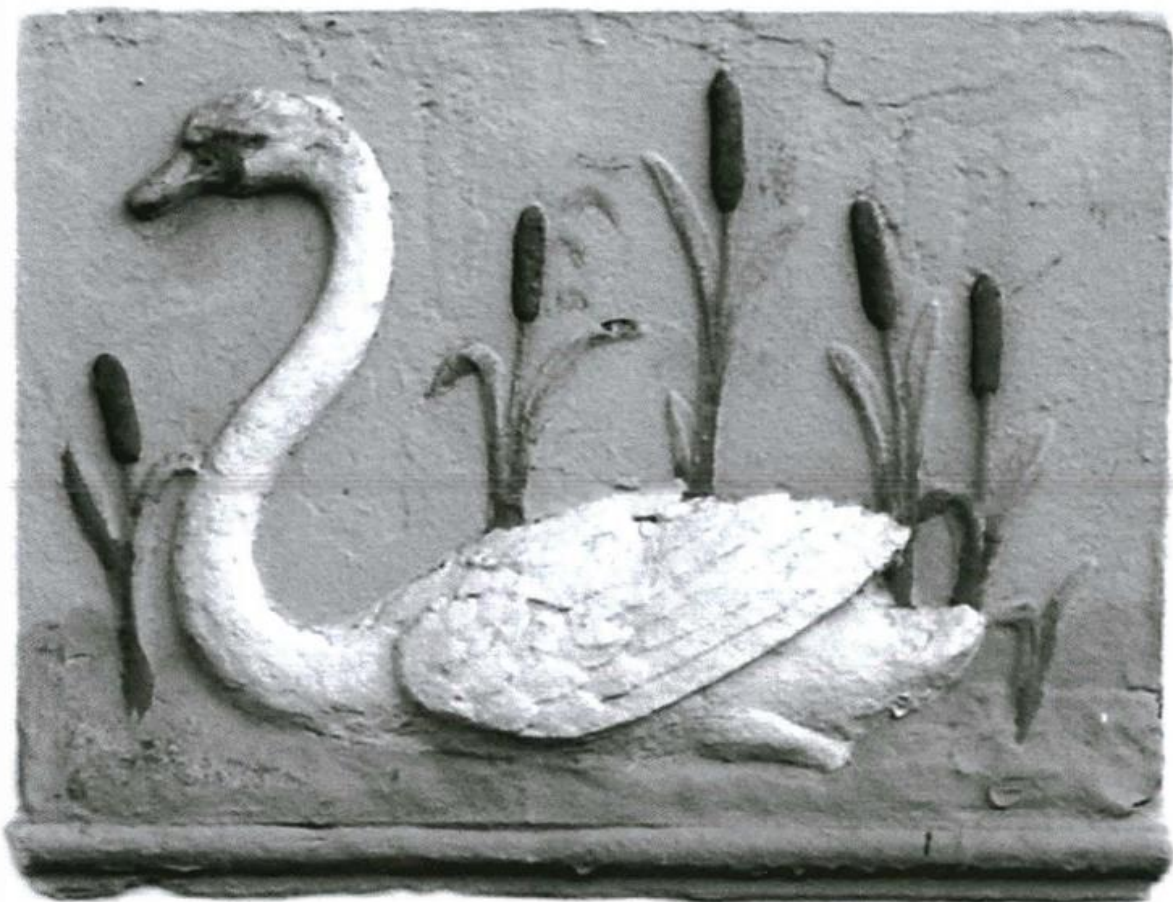
Het uithangbord van de herberg "De Zwaan" in Alseberg.

nr 39 - juli-september 2008

trimestrieel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van wittthem" Beersel

En het dorp zal duren ...

Het uithangbord van de herberg "De Zwaan" in Alsemberg.

nr 39 - juli-september 2008

trimestrieel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van wittthem" Beersel

Inhoud

<i>Vooraf</i>		
	LIBERTE WALSCHOT	5
<i>Openbare waterdistributie in Beersel</i>		
<i>Deel II: De waterbedeling in Huizingen</i>		
	MARC DESMEDT	6
<i>De naam Dworp</i>		
	MICHEL VASTIAU	30
<i>De naam Alseberg</i>		
	MICHEL VASTIAU	36
<i>De naam Lot</i>		
	MICHEL VASTIAU	49
<i>Het 18de-eeuwse dakgebinte van de</i>		
<i>herberg "de Zwaan", Pastoor</i>		
<i>Bolsstraat te Alseberg</i>		
	JAN DE COCK	52
<i>Errata</i>		59
<i>Colofon</i>		60

Vooraf

LIBERTE WALSCHOT

Het derde nummer van deze 10de jaargang verschijnt bij het begin van een nieuw werkjaar...het moment om terug te kijken naar wat voorbij is, en vooruit te blikken naar wat de komende maanden op ons programma staat.

We denken met gemengde gevoelens terug aan de erfgoeddag van 13 april jl., rond het thema "*Wordt verwacht*", in het Opvangcentrum van het Rode Kruis te Alseberg. De digitalisering van oude filmpjes vergde een intense voorbereiding, maar ondanks de vele publiciteit en de goede samenwerking met het Opvangcentrum was de belangstelling matig. We moeten ons terecht afvragen of het zin heeft elk jaar zoveel inspanningen te leveren voor een eerder beperkt publiek.

Maar we kijken liever vooruit en we zien uit naar de fototentoonstellingen tijdens de jaarmarkten van Lot en Dworp.

In Lot gaat het op zaterdag 27 september over sportevenementen en -figuren. In Dworp is op dinsdag 21 oktober het thema "*processies en andere optochten*".

We bevelen ook graag de tentoonstelling aan die de cultuurraad organiseert van 9 tot 12 oktober in de foyer van CC de Meent over "*Vier eeuwen kunst*", een schitterende collectie schilderijen in privé bezit.

Intussen wordt er ijverig gewerkt aan artikels over de herbergen in Beersel. Wie heeft nog foto's van bestaande of verdwenen herbergen? Wie kent nog een leuke anekdote? Laat het ons weten!

En we zijn ook volop bezig met de redactie het volgende nummer. Het zal grotendeels gewijd zijn aan de restauratie van het kasteel van Beersel. Je krijgt deskundige uitleg van de archeologen over de uitzonderlijke grote oogst aan informatie na het leegmaken van de slotgracht en het onderzoek van de ondergrond en de funderingen.

Maar intussen: veel leesgenot met nummer 39!

Openbare waterdistributie in Beersel

MARC DESMEDT

Deel II: De waterbedeling in Huizingen.

(vervolg van En het dorp zal duren ..., nummer 24 oktober - december 2004 pag. 55).

Wat vooraf ging.

Het eerste deel verhaalt het bouwen van een waterwinning in Dworp. Zonder eigen waterwinning kan onmogelijk een waterdistributiebedrijf opgezet worden. De galerij die de gemeente Huizingen in Dworp laat bouwen lost helemaal de verwachtingen qua wateropbrengst op. Ze levert de garantie voor nieuwe subsidies van staat en provincie voor de aanleg van een openbaar waterdistributienet in Huizingen en deels in Buizingen. Het bouwen van een waterwinning is, zeker in de jaren '30 van vorige eeuw, een risikante onderneming. De firma Gelders Frères die de werken uitvoert besluit op 28 april 1934 de firma op te doeken, door ze officieel in vereffening te laten stellen. Op 13 november 1934 zet de gemeente Huizingen definitief een punt achter deze onderneming door het saldo, dat ze nog schuldig is aan de firma Gelders, aan de vereffenaar te betalen.

Vanaf nu is het enige doel het distributienet aan te leggen, zodat Huizingen van drinkwater kan voorzien worden.

De aanleg van een waterdistributie voor Huizingen en een deel van Buizingen.

De plannen voor de aanleg van een waterdistributie worden al tijdens de bouw van de waterwinning opgesteld.

Ingenieur Hennau ontwerpt een leiding tussen de vergaarbak van de galerij in Dworp, een aan te leggen vergaarbak met pompstation, een watertoren in Huizingen en het distributienet zelf.

In de eerste plaats moet het water van de galerij naar Huizingen worden vervoerd. Daar zal het in een groot reservoir worden opgeslagen.

Omwille van het grote hoogteverschil moeten twee, van mekaar gescheiden, distributienetten worden aangelegd. De hoogteligging van de grote vergaarbak (bovenaan de Dreef naar het kasteel), is voldoende om het net in het lage deel van Huizingen van voldoende water te voorzien. Dit net wordt het "lage net" genoemd.

Het bevoorraadt het centrum van Huizingen en levert water aan ongeveer 1.960 inwoners.

De bevoorrading van het hoger gelegen deel van Huizingen langs de Steenweg naar Alseberg en de Sint-Leonarduslaan vereist een tweede net, het "hoge net". Om dit net van voldoende waterdruk te voorzien is de aanleg van een watertoren vereist. Het water zal naar het reservoir in de watertoren worden gepompt vanaf het reservoir van de Dreef. Er zal dan ook een pompstation gebouwd worden dat de watertoren automatisch bijvult.

Het "hoge net" voorziet niet alleen ongeveer 200 inwoners van Huizingen van kraantjeswater, maar ook 1.400 inwoners van Buizingen. Over de financiering van het hoge net, met inbegrip van pompstation en watertoren, wordt met het gemeentebestuur van Buizingen een uitgebreid akkoord gesloten.

Met het gemeentebestuur van Dworp is daarenboven overeengekomen dat de 440 inwoners van Dworp die langsheen het traject van de hoofdleiding naar Huizingen wonen (in de wijken Mierenest en Wauweringen) op de hoofdleiding kunnen aansluiten. Ze blijven slechts klant van de waterbedeling van de gemeente Huizingen tot op het ogenblik dat de gemeente Dworp een eigen waterbedeling zal uitgebouwd hebben.

Het zijn omvangrijke werken die in verschillende "loten" worden verdeeld:

- aanleg van de waterleiding, met inbegrip van de verbinding tussen de wateropvang in Dworp tot en met de te bouwen vergaarbak in Huizingen (lot 2);
- bouwen van een watertoren (lot 3);
- bouwen van een pompstation (lot 4);
- leveren en plaatsen van de pompaggregaten en de persleiding (lot 5).

Vóór 1930 beschikken alleen grote steden en gemeenten al over een drinkwaternet. Op de andere plaatsen is drinkbaar water zeer schaars. Het wordt gehaald aan een natuurlijke bron of geput uit een eigen waterput thuis of een uit een gemeentelijke put in de dichte omgeving. Onze voorouders springen zeer omzichtig om met water. Het wordt haast uitsluitend gebruikt voor het bereiden van de maaltijden of als drinkwater. Wassen en schrobben gebeurt met regenwater. Alleen in periodes van grote droogte wordt hiervoor ook put- of bronwater gebruikt.

Dat geldt ook voor de persoonlijke hygiëne. Ze hebben geen badkamer, geen douche, geen vaatwasser, geen automatische wasmachine. Een grondige wasbeurt, niet vaker dan éénmaal in de week, vindt plaats in een houten of metalen kuip, met water uit de regenput.

Af en toe breken epidemieën van besmettelijke ziekten uit: cholera, tyfus, difterie,... Ze worden meestal snel verspreid tengevolge van de besmetting van het drinkwater.

De ontwikkeling van de techniek en van heel wat nieuwe materialen, maken de aanleg van waternetten mogelijk.

De overheid is ervan overtuigd dat de lokale besturen gestimuleerd moeten worden waternetten aan te leggen. Alleen kunnen de gemeenten de investeringen echter niet dragen. Staat en provincies komen tussenbeiden met subsidies. Het duurt niet lang tot de eerste gemeentebesturen het belang inzien van deze onderneming. Teneinde zich van die subsidiering te verzekeren maakt de gemeente Huizingen haar ontwerpen al op 8 mei 1933 voor goedkeuring over aan de gouverneur van de provincie Brabant.

Op 13 maart 1934 krijgt Huizingen vanwege de provincie een nota terug met daarin een resem opmerkingen op het project. Het gehele project "staat of valt" met het bewijs dat de verwachte wateropbrengst van de galerij in Dworp gehaald wordt. "Zonder waterproductie geen waterdistributie" zal het moto zijn geweest. In de studie wordt vooropgesteld dat de galerij 6 liter water per seconde zal opbrengen.

De Minister van Binnenlandse zaken en Volksgezondheid geeft aan dat het nodig is deze waarde, door metingen over een voldoende lange periode, te laten bevestigen.

De werken aan de galerij zijn dan al voldoende ver gevorderd zodat de opbrengst van de waterwinning kan worden bepaald. De opbrengst bedraagt onveranderlijk 5 liter per seconde. De ontwerper verwacht wel dat na het beëindigen van de werken het debiet nog zal verhogen tot 6 liter per seconde, vooral omdat tijdens de werken de grondwaterstand kunstmatig verlaagd wordt.

Al op 23 juni 1934 wordt het resultaat van de metingen aan de gouverneur overgemaakt. De maand daarop is het dossier al op Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid. Uit de briefwisseling van het gemeentebestuur valt af te leiden dat de tussenkomst van Paul Waucquez, bewoner van het kasteel van Dworp, die goede contacten onderhoudt met Minister Pierlot, de zaak ongetwijfeld zal bespoedigd hebben.

Op 28 juli 1934 wordt volgende brief gestuurd naar Minister Pierlot.

"De gemeente Huizingen heeft al in 1927 het plan opgevat op haar grondgebied een waterbedeling op te richten. Op dit ogenblik heeft ze in Dworp een wateropvang aangelegd waarvan de werken sedert augustus 1932 beëindigd zijn en in oktober van hetzelfde jaar opge-

leverd werden. Het resultaat ervan levert een debiet aan water op van 5 liter per seconde. Dit debiet laat ons toe het gehucht Wauweringen (grondgebied Dworp), het hoge net van Buizingen, met inbegrip van het sanatorium en de ganse bevolking van Huizingen van drinkwater te voorzien. Met de zekerheid van het voldoende debiet van de wateropvang, hebben we onmiddellijk het project voor de waterleidingen laten opstellen en goedkeuren door de betrokken gemeentebesturen. De bevoegde diensten (ministeriële en provinciale) hebben, na onderzoek, hun opmerkingen geformuleerd. De nodige aanpassingen werden aangebracht. De provinciale technische dienst gaf er haar akkoord over en maakte het bijgewerkte dossier voor subsidiëring over aan het departement van binnenlandse zaken, en vroeg aldus toelating om te kunnen overgaan tot de aanbesteding van de werken. Deze aanbesteding zou tegen half september moeten kunnen plaats vinden teneinde te voorkomen dat we verlies moeten lijden (de provincieraad zal zich in oktober immers beraden over een voorstel van de bestendige afvaardiging om de toelage voor deze werken te verlagen van 15% naar 10%). De gemeentekas zou hierdoor een verlies van 50.000 frank moeten bijpassen. Anderzijds worden er, wegens het niet uitbaten van de wateropvang, dagelijks 432 m³ water via de overloop in een beek gestort. Sedert de oplevering van de wateropvang betekent dit tegen de prijs van 1 frank per m³ een verlies van 285.000 frank. Daarenboven ledigen zich tengevolge van de droogte de waterputten van de inwoners. De eigenaars die de laatste twee jaar een gebouw oprichtten hebben de kost voor het maken van een waterput uitgespaard en wachten nu met ongeduld op de realisatie van de waterdistributie. Het moge de heer Minister welgevallen het in aanbesteding plaatsen van de waterdistributie met de nodige spoed te willen behandelen en ons door de bevoegde dienst te willen dagvaarden mochten er nog vragen of opmerkingen zijn. Aldus wordt onnodig tijdverlies door briefwisseling voorkomen en kunnen we onmiddellijk tot een definitief akkoord komen. ... "

Op 29 augustus krijgt Huizingen de toelating vanwege het provinciebestuur de aanbesteding uit te schrijven.

Al snel na de aankondiging krijgt de gemeente heel wat reclameaanbiedingen. Opmerkelijk is een brief van de: "Société Congolaise à responsabilité limitée - Union Minière du Haut Katanga - Département applications du cuivre".

Deze maatschappij die koper produceert brengt zowel de technische als economische voordelen, verbonden aan het gebruik van koperleidingen, onder de aandacht. Er wordt een brochure meegestuurd "Cuivre et la santé". Verder wordt betoogd dat koperbuizen voor binneninstallaties goedkoper zijn dan loden buizen. Ze leveren daarenboven geen gevaar voor de hygiëne en roesten niet zoals de stalen buizen. Een brochure, met koperkleurige omslag,

moet aantonen dat de technologie voldoende ontwikkeld is om koper te gebruiken en er binneninstallaties mee te bouwen.

Op 29 september 1934, om 10 uur in de voormiddag worden in het gemeentehuis door de burgemeester Egide Belsack, bijgestaan door burgemeester Octaaf de Kerckhove d'Exaerde, als afgevaardigde van de gemeente Buizingen, en de eerstaanwezende provinciale ingenieur J. Desgains, de inschrijvingen geopend.

Ze besluiten dat:

- lot 2, toegekend wordt aan de firma De Beukelaer uit Mechelen voor de prijs van 1.481.000 frank;
- Lot 3, hoewel er drie aanbiedingen binnen komen voorlopig niet toe te wijzen. De reden hiervoor is onduidelijk; in het toewijzingsverslag wordt hierover niet genotuleerd;
- Lot 4, toegekend wordt aan de Ferdinand Wastiau, aan nemer uit Huizingen, voor de prijs van 41.400 frank;
- lot 5 (komt voorlopig niet in aanmerking).

Daags na de opening is er al een aangetekende klacht.

De firma Denys uit Sint-Denijs Westrem laat weten dat hun aanbieding met gietijzeren buizen niet vermeld wordt in het verslag.

De gemeente excuseert zich hiervoor en bevestigt de aanbieding van de firma. In haar antwoord van 8 oktober argumenteert de firma Denys dat de buizen van de tegenpartij door de firma Lebrun uit Nimy worden gefabriceerd. Een risico zo oordeelt de firma Denys, aangezien de concurrentie nog maar 4 maanden ervaring heeft met het produceren van deze buizen. Ze waarschuwen vervolgens voor mogelijke en nodeloze vertraging van de werken door de wisselvallige kwaliteit van een opstartende fabricatie. Ze stelt voor de gegrondheid van deze argumenten via onderzoek door de ingenieurs van provincie en staat te laten bevestigen.

Inmiddels hebben de ingenieurs het aanbestedingsdossier onderzocht en daaruit blijkt dat vooral lot 2 heel wat onnauwkeurigheden te bevat. Op 13 november 1934 stuurt de hogere overheid het dossier van toewijzing van dit lot terug met een lange lijst van opmerkingen waaraan moet worden voldaan vooraleer definitief te kunnen toewijzen. Op 14 december 1934 geeft de De Beukelaer de nodige bijkomende preciseringen. Ze worden door de ontwerper van de nodige commentaar voorzien. Deze besluit: *"Ik ben van oordeel dat de situatie nu helemaal duidelijk is"*.

Op 21 februari 1938 wordt de knoop definitief doorgehakt. In de aanbieding van De Beukelaer blijven onnauwkeurigheden en onduidelijkheden zorgen voor twijfel over het correct verloop van de onderneming. De minister neemt tenslotte een hard besluit: *"Ik ben van oordeel dat het voorgestelde aanbod niet kan aangenomen worden en dat de werken opnieuw dienen uitgeschreven te worden."*

Hij voegt er onder andere aan toe: "Een vereiste is dat er overeenstemming is tussen de Nederlandstalige en de Franstalige teksten van het ontwerp."

Het gemeentebestuur zit erg verveeld met het tijdsverlies en wanneer de gemeente op 15 december 1934 een telefonisch onderhoud heeft met de ontwerper Hennau waarin deze laatste van mening is dat ook voor lot 3 een nieuwe aanbesteding zal moeten gebeuren, is het hek helemaal van de dam.

Ontwerper Hennau wordt verzocht de provincie-ingenieur in te lichten en alles in gereedheid te brengen voor een nieuwe aanbesteding.

Op 2 maart 1935 worden de aangepaste lastenkohieren door de gemeenteraad goedgekeurd. Opmerkelijk is de wijziging van artikel 36: "De dienst voor arbeidsbemiddeling en werkloosheid zal aan de aannemer van het werk lijsten van de werklozen der streek voorleggen. De aannemer zal onder de werklieden die op de lijsten voorkomen, minstens 80% handlangers (ongeoefende werklieden) uitkiezen, welke ingezet zullen worden voor de uitvoering van de werken".

De heraanbesteding, van alle loten, wordt al op 28 maart 1935 bekend gemaakt met als nieuwe openingsdatum donderdag 25 april 1935. Het bestek wordt ditmaal begroot op 2.036.000 frank. Zes kostbare maanden zijn verloren gegaan. Het resultaat van nieuwe aanbesteding is positief want alle loten worden toegekend.

Aanleg van het waterleidingsnet met inbegrip van de verbinding tussen de wateropvang in Dworp tot en met de te bouwen vergaarbak in Huizingen.

Vijf aanbiedingen worden ingezonden. De firma Denys uit Sint-Denijs-Westrem heeft afgehaakt. De Beukelaer uit Mechelen haalt het opnieuw en de aanbidding met gietijzeren buizen wordt aanvaard. De prijs ligt wel 10 % hoger vergeleken met wat zeven maanden eerder aangeboden werd. De prijs van deze aanbidding bedraagt nu 1.636.000 frank.

Op 31 mei stemt ook de minister in met de toekenning van de aanneming. De staat komt tussen voor 30 % van het bedrag van de aanneming en de provincie voor 15 %.

Op 11 juni 1935, drie jaar na de afwerking van de waterwinning, gaan de werken uiteindelijk van start. Het tijdsverlies kost de gemeente hopen geld. Vooral het verlies aan niet verkocht water is aanzienlijk. Inmiddels zijn immers ongeveer een half miljoen

kubieke meter water weggelopen in de Molenbeek.

Er werken permanent tussen de 60 en de 67 man waarvan 45 geoefende werklieden. De overige zijn gesubsidieerde werklozen, die ingezet worden in het kader van het artikel 36 van de aanneeming.

Onder de werknemers treffen we naast specialisten ook heel wat werkmannen uit de regio aan:

I ste plaats	François Laboureur uit Seraing
plaats	Théo Govaerts uit Bonheiden
metser	Martin Pepermans uit Hofstade
bestrater (kasseier)	Jan Vanden Neucker uit Kester
bestrater (kasseier)	Désiré Vanden Neucker uit Kester
geoefende werkman	Julien De Valck uit Huizingen
geoefende werkman	Albert Merckx uit Buizingen
grondwerker	David De Zutter uit Huizingen
grondwerker	Edmond De Clerck uit Huizingen
grondwerker	Jan Neuckermans uit Huizingen
grondwerker	Henri Gijsels uit Huizingen
grondwerker	Henri Boon uit Lembeek
grondwerker	Karel Boon uit Buizingen
grondwerker	Jan Van Mulder uit Buizingen
grondwerker	Albert Boon uit Dworp
grondwerker	Pierre Ruyckens uit Buizingen
grondwerker	Egide Hellings uit Lot
grondwerker	Theofiel Vandenbrande uit Buizingen
nachtwaker	Victor Vander Meerem uit Buizingen

Verder zijn er werknemers uit: Baaigem, Balegem, Dikkelvenne, Elene, Gavere, Herfelingen, Hofstade, Ledeborg, Maldegem, Ophasselt, Schaarbeek, Scheldewindeke, Sint-Maria-Lierde, Sint-Pieters-Leeuw en Velzeke.

De nachtwaker krijgt 32,5 frank per nacht.

Per week leggen ze gemiddeld 1,8 km gietijzeren leiding aan.

De opzichter vermeldt dat "om reden van verkeersgevaar sommige sleuven gedeeltelijk gevuld werden met aarde vooraleer de gewone buizenbeproeving gedaan werd, dit gebeurde slechts na een buitengewoon nazicht van de buizen. Alle buizen werden beproefd in de sleuf en de proeven gaven een bevredigende uitslag".

De tweede week van oktober 1935 worden de laatste 2 km aangelegd langs de Steenweg naar Alseberg samen met de rest van het hoge net op het grondgebied van Buizingen.

Op 19 oktober is ook het metselwerk van de vergaarbak afgevoerd. Alleen het cementeerwerk, het plaatsen van de kroonlijsten het betonwerk voor het dak blijven uit te voeren. De grond voor

de vergaarbak werd voor de prijs van 56.250 frank aangekocht van de heer Michael Lucien Devillers, kasteelheer in Huizingen. Op het einde van de maand is de aanleg van het hoofdnet voltooid. Begin december 1935 worden de huisaansluitingen aangelegd. Op het einde van de maand zijn meer dan 6 km aansluitingsleidingen aangelegd en 536 woningen met het net verbonden.

Op 5 mei 1936 is het werk af en wordt het net (voorlopig) aan de gemeente overgedragen.

Dan begint een lange lijdensweg met onbetaalde facturen, getouwtrek en dreigementen. Het zal nog meer dan twee jaar duren vooraleer alles betaald geraakt.

Wanneer op 13 februari 1937 de aannemer verzocht wordt enkele in de aanneming voorziene herstellingswerken uit te voeren, verdedigt hij zich als volgt: "*... bijna één jaar zijn mijne werken voltooid en aanvaard. En heden blijft uwe gemeente op de verschillende werken voor hare rekening door mij uitgevoerd, meer dan 400.000 fr. verschuldigd. Hebt U, U reeds al eens de vraag gesteld of het mij nog mogelijk is te werken? Ik verzet mij dan ook ten zeerste tegen dat de gemeente op mijne kosten 't zij gelijk welk werk uitvoere. Indien U het nodige geld hebt gebeurlijk werken op mijne kosten uit te voeren, stuur het mij, dan zal ik wel zelf mijne werken in orde stellen, ...*"

De gemeente trekt zich uit de slag door aan de aannemer te melden dat de laattijdige uitbetaling het gevolg is van het niet afwerken van het dossier door de ontwerper van de werken. Het duurt nog tot 20 maart 1937, tot het ontwerp voor afrekening aan De Beukelaer wordt overgemaakt. Voorwaarde voor betaling is dat de proefverslagen over de werking van de pompen dient afgeleverd te worden.

De definitieve oplevering gaat uiteindelijk door op 12 augustus 1937. Op 11 september 1937 is De Beukelaer het wachten moe en laat aan de gemeente Buizingen weten dat hij niet wenst verder te werken aan de resterende aansluitingen in de Tuinwijk. Hij vordert ook nog 4.335 frank voor de aansluiting van de leiding van "den heer Langlaig" en het leveren van 1.800 kg gietijzeren buizen. Op dezelfde dag laat hij aan Huizingen weten: "*Ik heb bij hoogdringendheid geld nodig. Ik neem dan ook de vrijheid bij U aan te dringen om in den kortst mogelijken tijd uitbetaling der mij nog verschuldigde sommen, te bekomen. Mijne verplichtingen zijn uiterst belangrijk en zie geen uitkomst indien ik voor het einde dezer over geene belangrijke som, door U gestort, zou kunnen beschikken. ...*"

Op 18 september 1937 stort Huizingen 100.000 frank. Het schoentje knelt nu ook in Buizingen die geen eindoplevering voor de werken op haar grondgebied wil uitvoeren omdat een partij gietijzeren buizen, die reeds op 11 september 1937 diende geleverd te zijn, nog niet ter bestemming is. Op 10 november 1937 keurt Buizingen de werken dan toch definitief goed en op 2

december 1937 betaalt ze de borgsom van 100.000 frank aan De Beukelaer terug.

Op 15 maart 1938 laat de gemeente in haar kaarten kijken. Ze laat de aannemer weten dat ze op 8 november 1937 bijkomende leningen heeft aangevraagd waarmee ze de werken zal kunnen betalen. Op 29 juni 1938 bevestigt de aannemer de ontvangst van 154.000 frank. Hiermee wordt het saldo voor de aanleg van de leidingen en voor de bouw van de pompinstallatie betaald. Huizingen had de kosten van de hele aanleg dus toch wel sterk onderschat.

Het bouwen van de watertoren.

Er komen 5 aanbiedingen binnen. De firma Chermanne & Cie uit Châtelet doet het beste bod. Omdat inmiddels beslist wordt tussen de betonnen pijlers een buitenmuur in metselwerk (Boomse klampsteen) te voorzien wordt de aanbieding nog aangepast. Op 13 juli 1935 wordt het werk voor 144.000 frank aan deze firma toegewezen. De maand nadien vangen de werken reeds aan.

In zijn verslag van 12 oktober 1935 vermeldt opzichter Vanderbeker dat de grondwerken en het klaarmaken van de ijzeren staven voor het oprichten van de watertoren in uitvoering zijn. De week nadien zijn de grondwerken voor de fundering afgewerkt, zijn de ijzeren staven voor de betonbewapening geplaatst en kan de aannemer beginnen met het storten van het beton. De opzichter noteert op 2 november dat het beton en de mortel samengesteld zijn uit: "400 liter grint, 200 liter rijnzand en 200 kg portlandcement".

Half november 1935 is de ruwbouw af en op 11 januari 1936 is de "waterkuip" gegoten.

Onmiddellijk daarna wordt het metselwerk van de buitenmuur van de toren uitgevoerd. Onderaan de toren, tot op een hoogte van 1,65 m, heeft de muur een dikte van 38 cm, de volgende 0,65 m een dikte van 28 cm en de resterende 17,45 m nog slechts een dikte van 18 cm.

De firma Chermanne stelt 7 man tewerk waaronder:

- ijzerplaatsers met een uurloon van 6,25 frank;
- ijzerplooiers - timmerlui die 5 frank per uur krijgen;
- hulpijzervlechters die 4,25 frank per uur verdienen;
- betondienders waarvan het uurloon beperkt is tot 3,75 frank per uur.

Eind december 1935 zijn er enkele vriesdagen waarop niet gewerkt kan worden.

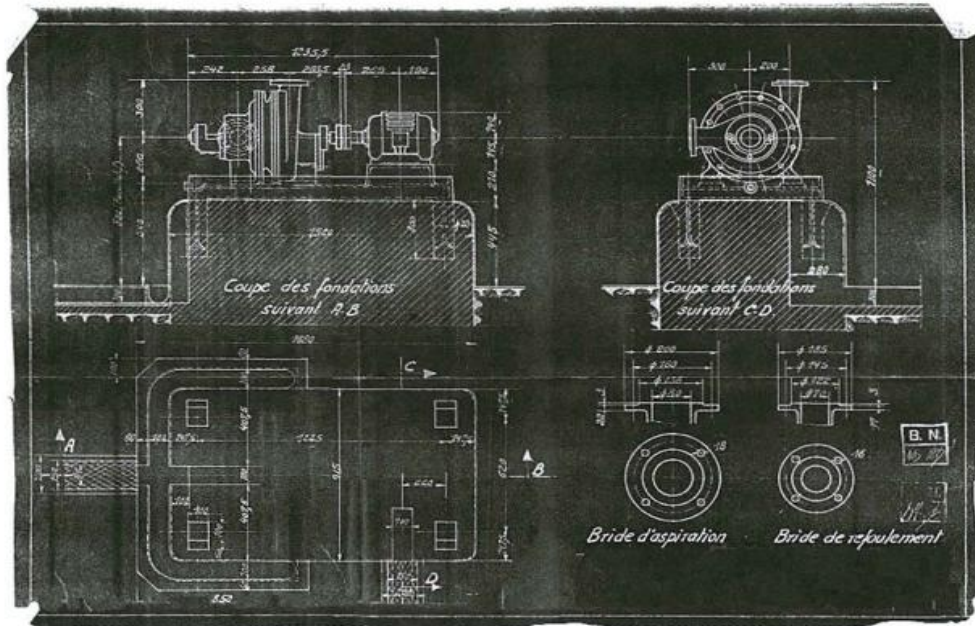
**De watertoren in de Sanatoriumlaan op het grondgebied Buizingen.
Foto genomen in de oogsttijd. De "pikdorser" en de helpers zijn in volle actie.**

De bekisting en bewapening van de "valse" kuip zijn dan wel al afgewerkt. De aanvoerleiding, afvoerleiding, evenals de buizen voor overslag en lediging van de watertorenkuip zijn nog niet geleverd maar ze werden wel op 28 december opgeleverd bij de fabrikant. Het duurt nog tot de zomer van 1936 eer de watertoren effectief in dienst genomen kan worden.

De definitieve oplevering gebeurt eind november 1937. Door laattijdigheid wordt een boete opgelegd van 5 % (7.213,85 frank). De rekening van de watertoren wordt door de overheid, Departement Volksgezondheid, en door de Bestendige Deputatie van de Provincie Brabant pas definitief goedgekeurd op 23 januari 1940.

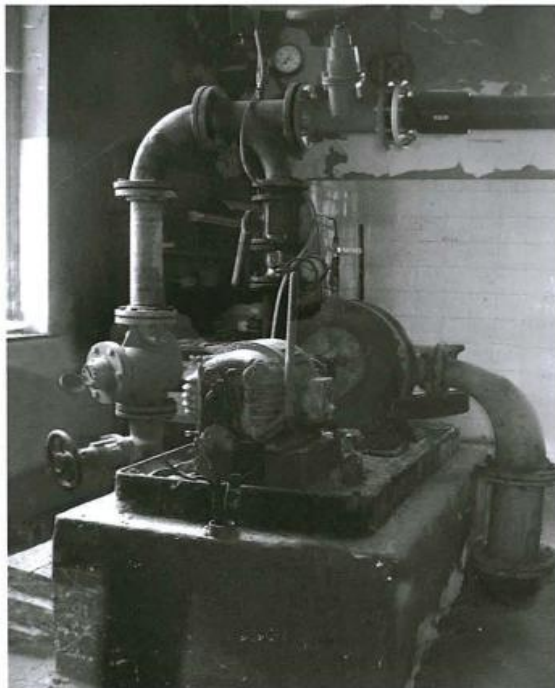
Bouwen van een pompstation.

Het werk wordt nu toegekend aan Pieter De Belder, een Huizingenaar die in de Henri Torleylaan woont. De aanbestedingsprijs bedraagt 53.890 frank. De werken vangen aan op 29 februari 1936 en worden beëindigd op 30 mei van hetzelfde jaar. De eindafrekening bedraagt 64.000 frank. De oplevering wordt op 9 juli 1937 per brief aan de provincie-ingenieur medegedeeld. Dit gebeurde vrij laattijdig omdat gewacht werd naar de definitieve oplevering van lot 5.

Blauwdruk van een pompopstelling. Blauwdruk(1) (blauwe planachtergrond) verwijst naar de afdrukmethode die vorige eeuw gebruikt werd.

16

Eén van de twee motorpompen gemonteerd boven de vergaarbak.

(1) Het Blauwdrukprocédé of cyanotypie wordt gebruikt voor reproductieve afdrukken van architectonische en andere technische tekeningen op diazopapier. Het levert na belichting witte afbeeldingen op een blauwe achtergrond. Het is uitgevonden in 1842 door de Engelse astronoom en fotograaf John Herschel. Dit kopieerprocédé werkt met een lichtdoorlatend origineel (calqueerpapier). De afdruk levert een negatief beeld op: meer bepaald witte lijnen op blauwe ondergrond. Als lichtgevoelige laag wordt een mengsel van kaliumhexacyanoferraat en ammoniumijzercitraat gebruikt, die blootgesteld aan sterk licht veranderen in Pruisisch blauw. Na wegspoelen van de chemische middelen blijft er een stabiele blauwe kleur over, waarop de tekening in witte lijnen is weergegeven.

Foto van het pompstation anno 2008. Het bevindt zich op de Steenweg naar Alsemberg ter hoogte van de uitrit van de E19. Het kleine gebouwtje links is de elektriciteitscabine.

Leveren en plaatsen van de pompaggregaten en van de persleiding.

Dit lot wordt voor de prijs van 96.000 frank eveneens toegekend aan de N.V. De Beukelaer uit Mechelen die ook de werken voor de aanleg van het net binnenhaalde. Het debiet van de pompen is vastgelegd op 21,6 m³ per uur. Deze moeten het water van de vergaarbak oppompen naar de watertoren. Het niveau waar de pompen opgesteld staan bedraagt 56 m. Het laagste peil van de vergaarbak is voorzien op 53,20 m en het hoogste peil van de watertoren op 91,40 m. De opvoerhoogte (zonder de leidingverliezen) bedraagt dus 38,20 m. Er worden twee centrifugaalmotorpompen voorzien.

Aandeel van de gemeenten Huizingen en Buizingen in de werken.

Op 27 december 1935 komen de gemeenten overeen de kosten van aanleg als volgt te verdelen:

1. Voor de wateropvang, de aanvoerleidingen tot de vergaarbak in Huizingen en de bak zelf (met inbegrip van de grondaankoop) voor:
 - Huizingen: pro rata 2.160 inwoners van Huizingen vermeerderd met de 440 inwoners van Dworp die aansluitbaar zijn op de hoofdleiding;
 - Buizingen: pro rata de 1400 inwoners aansluitbaar op het hoge net.
2. Voor de watertoren, het machinegebouw en de machines, de leidingen naar de watertoren met inbegrip van de grondaankoop:
 - Huizingen: pro rata de 200 inwoners aansluitbaar op het hoge net;
 - Buizingen: pro rata de 1400 inwoners aansluitbaar op het hoge net.
3. De werkingskosten worden bepaald pro rata het waterverbruik in het hoge net in iedere gemeente.
4. Buizingen mag ingeval van brand water van de watertoren gebruiken voor de ondersteuning van haar lage net.

Aanvang van de waterleveringen.

Het gemeentebestuur maakt eind 1936 bekend dat met ingang op 1 januari 1937 alle inwoners van Huizingen door de gemeente van water zullen voorzien worden. Alhoewel er geen verplichting tot

aansluiten opgelegd wordt, behoudt de gemeente zich hierdoor het alleenrecht voor van de waterdistributie.

De nieuwe aansluitingen, bij middel van loden buizen, worden aan de voorzijde van het huis aangelegd. Als algemene verplichting geldt dat iedere woning van een watermeter moet voorzien worden. De eigenaar moet de meter op het gemeentehuis afhalen en deze op eigen kosten door een vakman laten installeren. Na de installatie wordt de meter door een werkman van de waterdienst van de gemeente verzegeld.

Om de inwoners aan te zetten nog tijdens de aanleg van het net aan te sluiten wordt een gratis aansluiting en gratis watermeter-meter aangeboden aan wie onmiddellijk aansluit. Nadien kan geen aanspraak meer gemaakt worden op deze gunstvoorwaarde.

Voor de 36 huizen (6x6) in de Sint-Leonarduslaan en de 27 (2x8, 1x6 en 1x5) huizen langsheen de Steenweg naar Alseberg, eigendom van de "*Société coopérative locale pour la construction d'habitations bon marché - Huyssinghen*", was er al eerder langs de achterzijde van de woningen op privé-terrein een privé waterleiding aangelegd.

De bewoners van deze huizen hebben nu de keuze ofwel aan te sluiten op de nieuwe waterleiding, wat de voorkeur wegdraagt van het gemeentebestuur, ofwel aangesloten blijven op de vroegere leiding van de "*Société*". Het water zou sowieso geleverd worden door de gemeente.

Voor wie onmiddellijk op het nieuwe net aansluit gelden de algemene gratis aansluitingsvoorwaarden. De eigenaars die verkiezen op het oude net aangesloten te blijven moeten de meter laten plaatsen door tussenkomst van de "*Société*". De plaatsing kost dan wel 12 frank, te betalen onmiddellijk na de installatie.

In een aantal "*citéhuizen*" was de nieuwe aansluiting reeds aangelegd zonder akkoord van de eigenaars dat ze de vroegere aansluiting zouden opgeven. De gemeente dreigde ermee deze nieuwe aansluitingen opnieuw weg te nemen bij wie op het oude net aangesloten bleef.

De waterabonnementen worden driemaandelijks betaald aan de bediende bij de opname van de watermeter. Het abonnement bedraagt 50 frank per jaar, vermeerderd 24 frank per jaar voor de huur van de watermeter. In het abonnement is het basisverbruik van 25 m³ inbegrepen. Het "*overwater*", wordt jaarlijks aangerekend à 1,35 frank per m³ (1.000 liter).

Ook heel wat bewoners van huizen, gelegen langs de hoofdleiding in Dworp, sluiten aan. Dit verloopt niet altijd zonder problemen.

De nieuwe wijk van de Sint-Leonarduslaan met verschillende (met 6 reeksen van 6) aaneengesloten wijkhuizen.

Geheel van zes citéhuizen in 2 verdiepingen in de Sint-Leonarduslaan. Architecturaal waren deze huizen wel bijzonder mooi uitgewerkt. Het niveauverschil van de helling werd opgevangen in de variërende hoogte van de tweede verdieping.

Geheel van 2 x 8 huizen langs de Steenweg naar Alseberg in Huizingen. Uiterst links de winkel van Nicolaas Loris en Sabine Broos. Derde van links de papierwinkel van Thérèse Job (Ghijssels).

De hoeve Vlamincx moet haar advocaat aanspreken om het gemeentebestuur van Dworp een standpunt te laten innemen over een aansluiting op een openbaar waternet, hetzij op dat van de gemeente Dworp, hetzij op de hoofdleiding van de gemeente Huizingen. Het antwoord is dat alleen de toelating kan gegeven worden voor een "voorlopige aansluiting" op het net van Huizingen. Dit was ingegeven door het feit dat de gemeente Dworp zelf in onderhandeling was met de gemeente Alseberg over de oprichting van een intercommunaal waternet.

Huizingen wil dan ook geen aansluitingskosten voor haar rekening nemen, zij vraagt de gemeente Dworp de kosten van de aansluiting van de hoeve Vlamincx op voorhand te betalen. Bij de aanleg van de aansluiting wordt wel rekening gehouden met de plannen van het nieuwe waternet dat Dworp inmiddels in projectfase uitgewerkt heeft.

Op 6 april 1936 wordt een verzoek gericht aan de hoofdingenieur van de provincie voor het dwarsen van de provinciebaan Halle - Alseberg voor het aanleggen van de aansluitingsleiding. De toelating wordt één maand later gegeven en de werken worden opgedragen aan De Beukelaer. Enkele dagen later heeft de hoeve Vlamincx "kraantjeswater".

Watertoren in de Emiel Derooverlaan, opgericht door de firma Bollinckx ten behoeve van de watervoorziening van haar nieuwe woonwijk. Ook de huizen van de "Société coopérative locale pour la construction d'habitations bon marché - Huyssinghen" langs de Sint-Leonarduslaan werden hierdoor van drinkwater voorzien. Het gebouw werd enkele jaren geleden afgebroken.

Levering van elektriciteit aan de pompfabriek.

Volgens de brief van 11 maart 1938, zijn de pompen in dienst, maar zijn er problemen met een van de groepen. De spanning zou slechts 215 volt bedragen, maar dat is volgens de stroomleverancier "Centrales Électriques des Flandres & du Brabant", gevestigd te

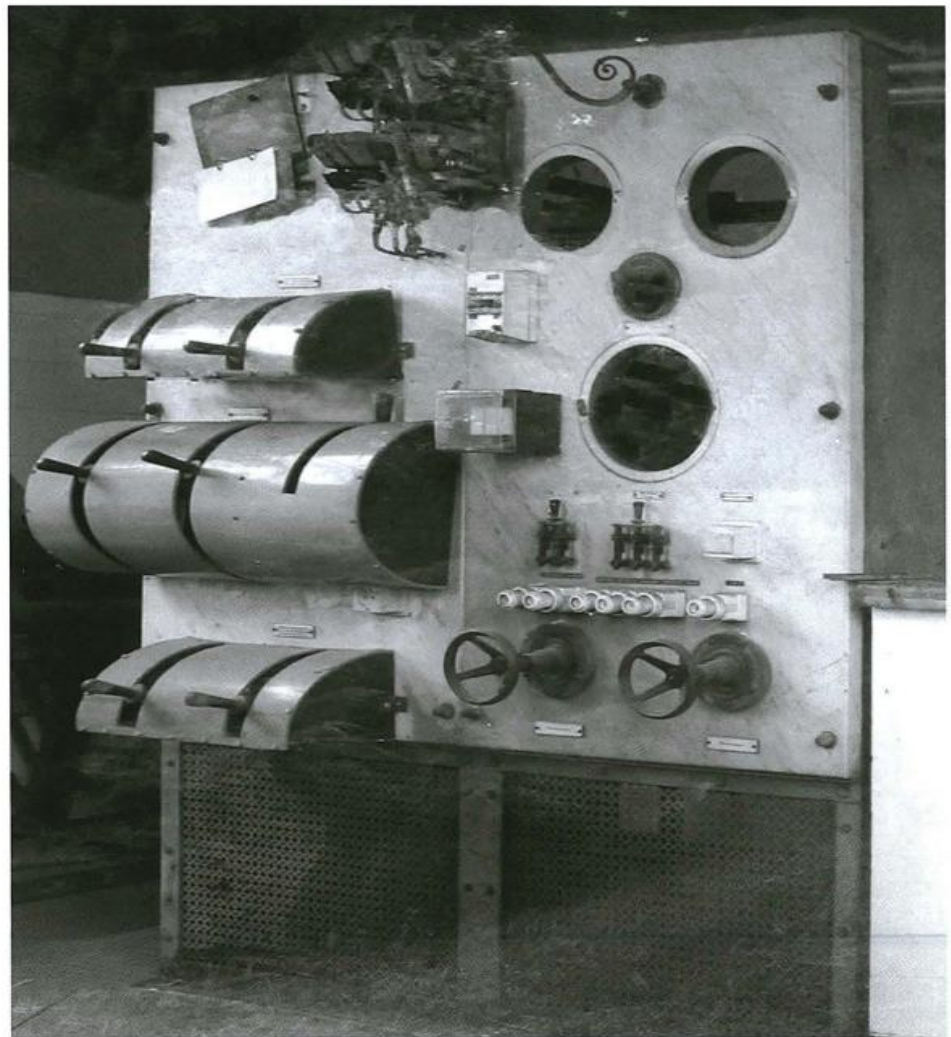
Oisquercq, normaal. De spanning mag 5% afwijken, wat betekent dat ze tot $220 \times 0,95 = 209$ volt mag dalen. De brief legt de tarieven vast op basis van de op dat ogenblik gangbare prijs voor "kleine drijfkracht" die ook "Pf" genoemd wordt.

De kinderziekten in het hoge net.

Dat de leveringen niet steeds vlot verlopen blijkt uit een schrijven van 27 januari 1939 van het "Sanatorium pour enfants - Fondation Baronne Lucie Lambert"(2) gevestigd langs het hoge net in Buizingen. De hoofdgeneesheer liet in niet verkeerd te begrijpen termen zijn ongenoegen blijken over de onderbrekingen bij de waterbedeling.

"Ik heb een eigen onderzoek verricht, de oorzaak van de storingen in de bevoorrading zijn niet het gevolg van de aan de gang zijnde werken, ik heb eerder de overtuiging dat er slechte wil of verwaarlozing is door het personeel belast met de dienst".

(2) Het sanatorium is genoemd naar de stichtster Barones Lucie Lambert, vrouw van Baron Lambert (van de gelijknamige bank). Het is gebouwd tussen 1912 en 1914 en heeft tot in de jaren '80 dienst gedaan als sanatorium. Het ziekenhuis van Halle bracht er ongeveer 15 jaar lang zijn afdeling Psychogeriatric en Palliatieve Zorgen in onder. Nu is het een modern ingericht rusthuis. Van het oude sanatorium is enkel de voorgevel gebleven. Hij herinnert er aan hoe het ooit is geweest.

Het inmiddels ontmantelde bedieningsbord van het pompstation.

Prijstabel voor levering van elektriciteit voor de wateropvoerfabriek

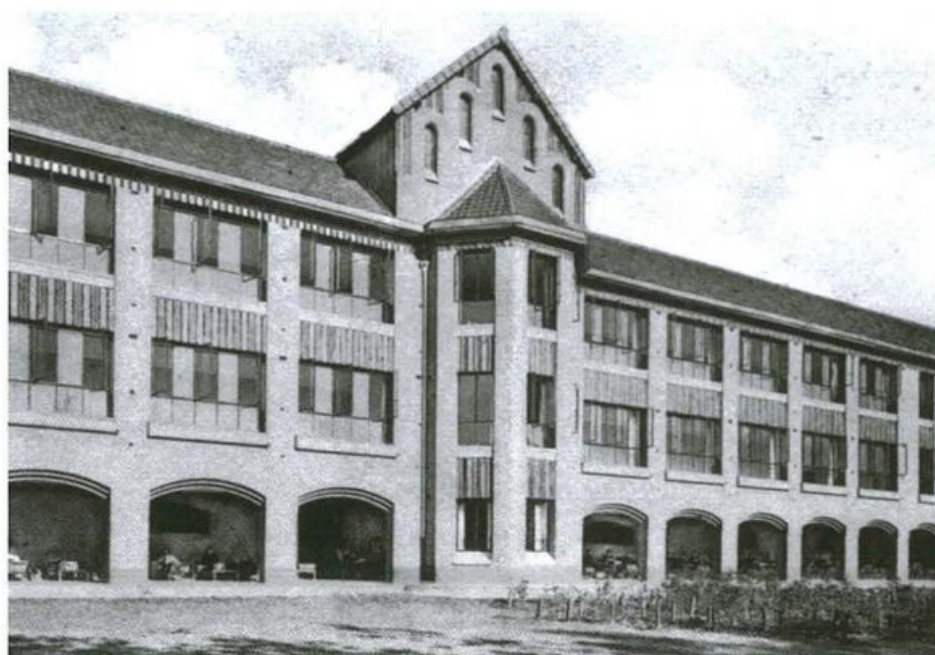
één motor van 5 pk (1)	twee motoren van 5 pk (2)	Drijfkrachtfactor	Energieprijs in cent/kWh
< dan 500	minder dan 1000	Pf	90,00
van 500 tot 599	van 1000 tot 1199	0,9 x Pf	81,00
van 600 tot 749	van 1200 tot 1499	0,85 x Pf	76,50
van 750 tot 899	van 1500 tot 1799	0,8 x Pf	72,00
van 900 tot 1049	van 1800 tot 2099	0,75 x Pf	67,50
van 1050 tot 1199	van 2100 tot 2399	0,725 x Pf	65,25
van 1200 tot 1499	van 2400 tot 2999	0,7 x Pf	63,00
van 1500 tot 1799	van 3000 tot 3599	0,675 x Pf	60,75
1800 en meer	3600 en meer	0,65 x Pf	58,50

(1) Regelmatige werking met (1 pomp).

(2) Regelmatige werking met (2 pompen).

Fonteinmeester Frans Vanderbeken maakt een verslag over de storingen. Volgens hem werkt de pompinstallatie al vanaf de indienstneming in 1937 zeer voortreffelijk. De storingen ontstonden bij het in gebruik nemen van het hoge net van Buizingen. Het hoog verbruik van dat net heeft voor gevolg dat de vergaarbakken vaak beneden hun minimumpeil zakten zodat de pompen niet automatisch op gang komen. Het veroorzaakt, samen met een gebrek aan elektriciteit, defecten aan de pompen met vaak aanzienlijk waterverlies. Ook de terugslagkleppen werken niet behoorlijk door roestvorming en door kalkaanslag. Maar het groot verbruik op het hoge net was toch de grootste zorg.

Op zondag 11 juni 1939 tijdens een periode van grote droogte, moet Frans Vanderbeken, de fonteinmeester, al van 4 uur 's morgens volop pompen. Ook de vorige dagen heeft hij meer moeten pompen dan normaal. Het lijkt, omwille van de aanhoudende

"Sanatorium pour enfants - Fondation Baronne Lucie Lambert" in Buizingen was aangesloten op het hoge net.

(3) Jules Miesse richt in 1894 te Anderlecht een werkplaats op, waar hij in 1896 zijn eerste prototype bouwt. Het is een stoomvoertuig. Hij noemt zijn prototype Torpille. Zijn auto's noemt hij simpelweg Miesse, niet te verwarren met Auto-Miesse. De eerste Miesse's met stoom worden pas vanaf 1901 verkocht.

Daarna volgen personen- en vrachtauto's, sommige daarvan uitgerust met een (Bollee)stoommotor. In de vooroorlogse tijd vormen de taxi's van Miesse een bekend gezicht in Brussel. In 1927 stopt de autoproductie en worden enkel nog vrachtauto's gemaakt. In 1929 neemt het het bedrijf Bollinckx over. De nieuwe firma noemt: Automobiles Miesse et Usines Bollinckx Société Anonyme, naam die in 1939 wordt verkort tot Auto-Miesse. In 1972 rolt het laatste voertuig, een autobus, uit de fabriek.

droogte, niet onmiddellijk abnormaal. Na meer dan vier uur pompen krijgt hij toch wel argwaan. Daarom gaat hij naar de watertoren voor controle van het debiet naar de klanten van Buizingen. Dan stelt hij vast dat de hoeveelheid water dat door het hoge net van Huizingen afgenomen wordt abnormaal hoog is. Omdat dit op normale dagen slechts één tiende ervan bedraagt vermoedt de fonteinmeester een lek. Eerst probeert hij door meer water naar de watertoren te pompen het hoge net toch van voldoende water te blijven voorzien, maar het helpt niet. De klachten stromen binnen en dus moet Frans op onderzoek. Om 19 uur verneemt hij bij toeval van een inwoner van de Sint-Leonarduslaan dat er in de gracht achter zijn huis meer water vloeit dan normaal. Het lek schijnt zich te bevinden aan de achterzijde van het huis nummer 26. Het oude net in de wijk wordt afgesloten en de volgende dag wordt in bijzijn van de heer Langlet vastgesteld dat de oude waterleiding het begeven heeft. Het geschatte verlies bedraagt 300 m³ water.

Later op het jaar was er op dezelfde plaats opnieuw een belangrijk lek.

De belangrijkste klant is de fabriek "Miesse", waar in september 1939 werken uitgevoerd worden "ten voordele van het Belgische Leger." Deze installaties zouden tijdens de volgende maanden nog voor meer moeilijkheden zorgen. Op 25 november 1939 vraagt de firma Vibro Beten een aansluiting in de fabriek om er dagelijks over 8 kubieke meter water te krijgen voor de aanmaak van 80 ton betonproducten.

De oorlogsjaren.

Omstreeks de maand september 1940 regent het klachten over gebrekkige levering in het hoge net.

In haar antwoord op een klachtbrief schrijft het gemeentebestuur van Huizingen de moeilijkheden toe aan:

"het feit dat de fabrieken Miesse(3), die door de Duitse soldaten bezet zijn, nogal grote hoeveelheden water verbruiken. Van den 5de tot de 12de september kon onze fontenier vaststellen dat er meer dan 190 m³ water afgetapt werden hetgeen overeenkomt met een gemiddelde van meer dan 27.000 liter per dag. Daarbij wordt er ook een aanzienlijke hoeveelheid water verbruikt in het Domein van Beau-lieu dat eveneens door het leger bezet is. Houdt men ook rekening met de lange periode van droogte, en de geringe regenval tijdens de maand september, dan hoeft het niemand te verwonderen dat er een waterschaarste is."

Fonteinmeester Frans Vanderbeken was behalve "chauffeur mécanicien, fontenier - boekhouder en bediende van de waterdienst", ook een verwoed duivenliefhebber.

Op 6 januari 1941 berichten twee soldaten die de wacht optrekken in de watertoren dat tengevolge de vrieskou een buis gebarsten is. Omdat voor de levering van buizen een toelating van de bezettende overheid vereist is, maar deze niet bekomen wordt, kunnen geen vervangingsbuizen bekomen worden. De constructeur van de watertoren, de firma Chermanne uit Chatelet heeft wel buizen in voorraad. Ze leveren twee buizen van 2 meter lang. Hun werkmans, die ze komt installeren, stelt vast dat nog andere buizen beschadigd zijn. Daarom wordt aangeraden de buizen te voorzien van thermisch isolatiemateriaal.

Op 13 maart 1941 laat de firma "Entreprises et Appareillage Electriques" uit Brussel weten dat er bij Miesse brandmonden geplaatst worden.

Deze brief is vooral belangrijk omdat deze firma aan de waterdienst van Huizingen laat weten dat de drukregelaar, bestemd voor het verbinden van de waternetten van Dworp en Huizingen, nu spoedig zal geleverd worden. De koppeling is nodig om het net van Huizingen, dat een ernstig tekort aan water heeft tengevolge van de hoge afname door de Duitse troepen, bij te staan. De levering vanuit Dworp neemt een aanvang op 17 april 1941.

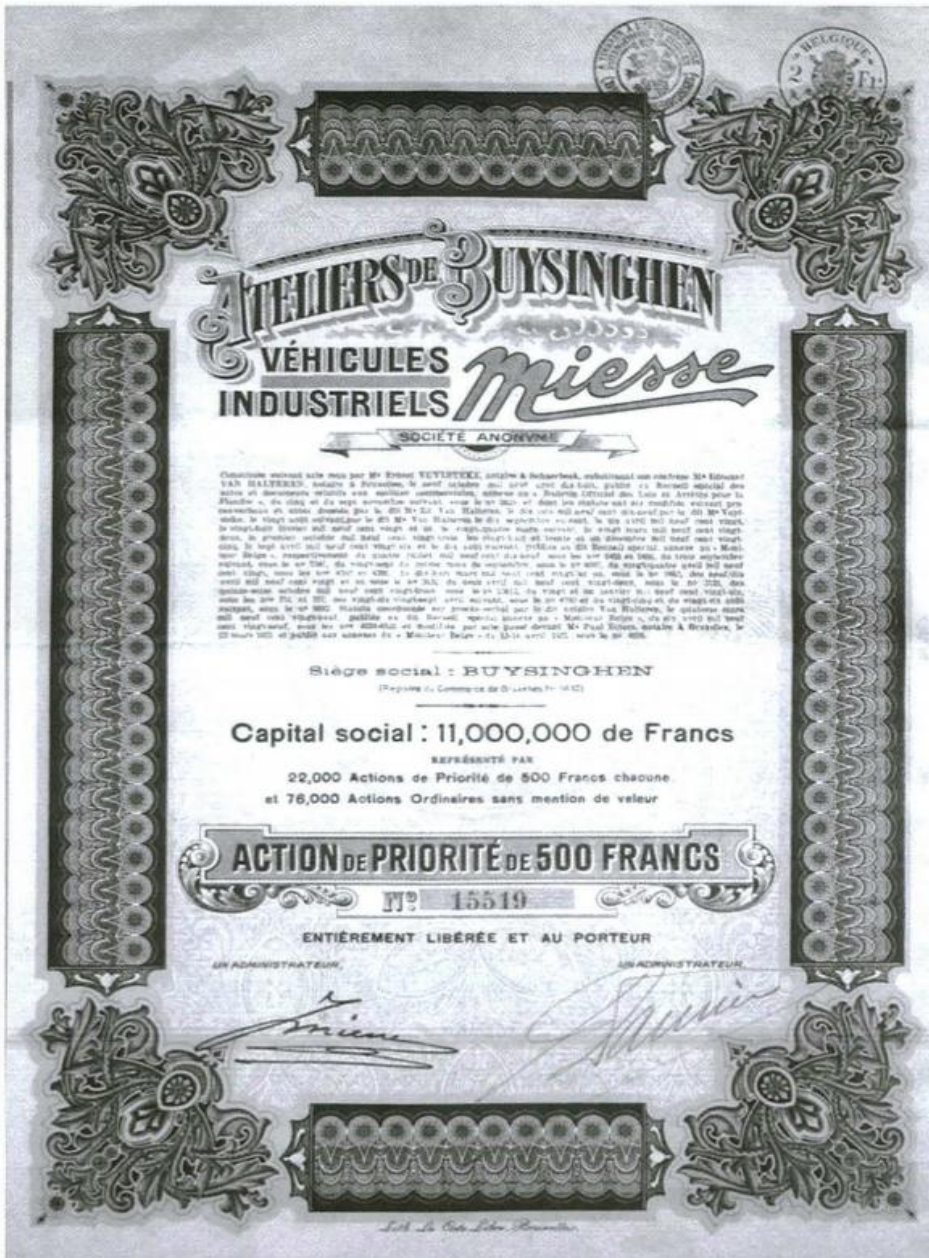
Desondanks is er af en toe nog watertekort zoals blijkt uit een brief van de "boosdoeners" zelf. In juli 1941 komt een brief van de Duitse korpsoverste Eger, waarin staat dat "*Wiederholt ist festgestellt worden, dass sich der Ortsteil in dem sich das Lager der Dienststelle Fp.Nr.29246 befindet, ohne Wasser ist*". Wat we niet weten is of deze onderbrekingen het gevolg waren van een gebrek aan water. Misschien waren er wel andere oorzaken.

Fonteinmester Frans Vanderbeke is een vooruitziend man. Hij weet inmiddels hoe moeilijk het is in oorlogstijd aan de nodige brandstof te raken. Met de winter van 1941-1942 voor de deur stuurt hij, al begin oktober 1941, een brief naar het gemeentebestuur om de nodige steenkolen te laten bevoorraden voor de verwarming van het pompstation en van zijn bureel. Hij dringt hier sterk op aan omdat het in zijn "*huidigen gezondheidstoestand*" onmogelijk is zonder verwarming een "*aanhoudende bedrijvigheid uit te voeren*". In tegenstelling met andere brieven waar hij als "*Fontenier - Boekhouder*" tekent vermeldt hij hier "*De Bediende van den Waterdienst*".

Uit een brief van eind oktober blijkt dat de brandstof nog steeds niet geleverd werd. Erger nog, het brandhout dat Victor Demol het jaar ervoor leverde, bleek nog niet te zijn betaald, zodat die ook al niet wenste te leveren.

In volle oorlog, met de verplichting tot verduisteren van verlichte lokalen, dringt de fontenier er eveneens op aan hiervoor de nodige middelen te laten installeren. Hij argumenteert: "*... aangezien ik meestal vóór en na zonsondergang het pomphuis te bezoeken heb, ...en slechts met het gebruik van licht de pompen kan nazien en regelen...*"

Dankzij de verbinding met het waternet van Dworp slaagt Huizingen erin de tekorten aan te vullen. Er wordt blijkbaar niet op een liter gekeken, want Frans Vander Meylen, de fonteinmeester - electricien van Alseberg, laat op 5 november 1941 weten dat ondanks zijn herhaald aandringen minder water af te nemen, de gemeenten Dworp, Beersel en Alseberg met tussenpozen zonder water vallen. Hij dreigt zelfs: "*... Ik trek hier uw aandacht op, Mijnheer de Burgemeester, indien er geen gevolg aan mijn oproep gedaan wordt, zal ik me verplicht zien de hogere overheid op de hoogte te brengen. In geval van brand zal er geen watervoorraad zijn en ik, als Fontenier, neem geen verantwoordelijkheid in dat geval ...*".

Aandeel: "Ateliers de BUYSINGHEN Véhicules Industriels MIESSE. Voordien: "Automobiles MIESSE et Usines BOLLINCKX"

De "boosdoener" bleek nog steeds de bezette fabriek "Ateliers de Buysinghen - Véhicules Industriels Miesse" te zijn. De burgemeester vraagt daarom aan de "Heer Oberinspector" wat minder water te gebruiken. Maar blijkbaar viel de fabriek ook af en toe zonder water. Wat ook de oorzaak was, de Duitse Oberfeldkommandantur schreef op 10 december 1941 een gespierde brief aan de burgemeester van Huizingen.

De burgemeester stuurde hem door naar zijn collega van Alseberg met de laconieke boodschap: "Wij durven verhoplen dat U een gunstig gevolg aan dit schrijven zult geven en de noodige maatregelen"

len zult kunnen treffen om de watervoorziening in de fabriek "Miesse" op haar normaal peil te houden". Niemand durft tegen de bezetter in te gaan.

Teneinde het verbruik van de fabriek beter in te schatten, wordt besloten op de aansluitingsleiding van de fabriek een watermeter te plaatsen. De meter werd door EGEA uit Ukkel geleverd mits het afleveren van een "Eisen Bezugsschein" voor 40 kg gietijzer. Het buizenstelsel van dit net, aangelegd door het Duitse Leger, had echter andere afmetingen dan dat van de gemeente. De flenzen van de meter waren niet aangepast aan de Duitse buizen. De meter kon dan ook niet op het net worden aangesloten.

Het probleem geraakt uiteindelijk opgelost. Fonteinmeester Frans Vanderbeke meldt dat het hoog waterverbruik in de fabriek "... ten huidige dage zeer beperkt geworden is omdat het waterverlies dat vroeger bestond, thans vermeden wordt door het sluiten van de afsluitingskraan welke verbinding geeft naar de binnenkant der fabrieken...". Meteen kan de bevoorrading van de fabriek opnieuw via de watertoren van Buizingen gebeuren en kan de waterafname van het net van Dworp afgesloten worden.

Eind oktober 1943 is er opnieuw een conflict met de Duitse bezetter. De Commandant van de "Nebenstelle" ontbiedt de fonteinmeester om uitleg te krijgen over de waterschaarste van de voorbije weken. Het blijkt dat enerzijds het tijdelijk voeden van het lage net van Buizingen en de twee door de vorst gebarsten buizen in de watertoren, zorgen voor gebrekkige levering. Er worden maar enkele dagen tijd gegeven voor de herstelling.

Op 17 november 1943 is er vraag naar steenkool voor de verwarming van het pomphuis "ter wille van de vochtigheid die daar heerst": Ook vermeldt de fonteinmeester dat een van de pompen geblokkeerd staat. Ze moet dringend nagezien worden om ze in geval van nood te kunnen inzetten. In dezelfde brief laat hij weten dat: "alhoewel ik op 16 juli l.l. de geboorte van mijn 10de kind had, toch tot heden nog geen geboortevergoeding ontvangen heb, niettegenstaande er in deze tijden verplichtende minima-premiën moeten uitbetaald worden. "

In 1944 wordt het moeilijker en moeilijker om nog grondstoffen te bekomen. De "Bedrijfsgroepering Drinkwater" laat op 9 juni weten dat: "Door haar rondschrjven nr 40 maakt de IJzercentrale ons bekend, dat wijzigingen moesten aangebracht worden aan de wijze van uitgifte van warenbons op de ijzercontingenten, ingevolge het stilvallen van zekere fabrieken uit oorzaak van luchtaanvallen. "

Op 19 juni 1944 is er een scherp conflict tussen IWABED en Hui-zingen over de onaangekondigde afname van water op het net van

deze intercommunale. Vooral omdat dit gebeurt op dagen van groot verbruik is het gevolg hiervan een regelrechte onderbreking van de voeding van Beersel en Linkebeek. Er wordt zelfs bedreigd met gerechtelijke vervolging voor diefstal van water! Dit is de gepaste gelegenheid voor IWABED om een leveringscontract op te dringen. Dat het menens is blijkt uit het feit dat één maand later een duidelijke overeenkomst vastgelegd is.

Op 26 juli 1944 wordt de overeenkomst met IWABED doorgetrokken naar Buizingen door de volgende overeenkomst: "*Contract voor waterlevering van het waterbedrijf der gemeente Huizingen aan de gemeente Buizingen*".

De laatste naweeën van de oorlog vinden we terug in een brief van de gemeente Huizingen aan de directeur van de Regie voor Telegraaf en Telefoon.

We citeren: "*Heer directeur, Wij hebben de eer U het volgende ter kennis te brengen. De fabrieken "Miesse" in onze gemeente bleven gedurende gansch den duur van den oorlog bezet door Duitsche troepen. Reeds voor den oorlog werden ze opgeëischt door het Belgisch en na de bevrijding door het Engelsch leger. Gedurende gansch die bezettingstijd werd onze gemeente gelast met verschillende werken wat betreft de watervoorziening der fabrieken, zoodat we gansch onzen voorraad er bij inschoten.*

Den dag der bevrijding werd deze fabriek in brand gestoken en is uwen dienst gelast met de opruiming ervan. Wij zijn zoo vrij U te vragen, Heer Directeur, dat we 400 Kgr. oud lood zouden kunnen verkrijgen dat voortkomt van deze opruiming, dit om ons in staat te stellen een hoeveelheid looden buizen aan te koopen die we gedurende den oorlog in deze fabriek verwerkt hebben. Wij hopen, Heer Directeur, dat U deze vraag welwillend zult onderzoeken en een gunstig gevolg zult voorbehouden."

De naam Dworp

MICHEL VASTIAU

Van de vijf kerkdorpen van Beersel heeft Dworp een makkelijk te verklaren naam. Het is een zeer oude nederzetting. Zeer oud is dat Keltisch?

Het is niet omdat de betekenis van het toponiem Dworp vlot te verklaren is dat de verschillende grafieën van datzelfde woord geen grote problemen stellen aan de specialisten.

Aan de twee namen Dworp en Tourneppe voor dezelfde plaats, de grafieën met "n", zonder "n", met wegvallen van de "e" midden in het woord Dorepe, met wegvallen van de eind-e, en met het invoegen van de letter "w", en aan de dialectische uitspraak hebben etymologen en toponymisten een vette klui.

OUDE VERMELDINGEN EN SCHRIJFWIJZEN VAN DWORP.

De verschillende schrijfwijzen kunnen ondergebracht worden in 5 categorieën:

1. Vormen met "n": Thornepe (1111); Tornepia (1138); Tornepe (1191); Dornepe (1205); Tornepia (1220); Dornepia (1221).
De grafieën met "n" schijnen dus de oudste te zijn uit de 12de en 13de eeuw maar komen toch voor tot in de 16de eeuw.
2. Vormen met elisie van de "n": Doreppe (1435); Dorrepe (1448); Dorep (1484); Doereppe (1510); Doreppe (1561), Dorrepe (1665), komen voor vanaf de 14de eeuw.
3. Vormen zonder middelste letter "e" bestaan reeds vanaf 1400: Doirpe; Doorpe (1470); Doorppe (1670); Duerpe (1551); Doerpe (1595); Dorpe (1370).
4. Vormen zonder eind-e: de eerste gekende schrijfwijze zonder eind-e dateert al uit 1484: Dorep; Doirp (1640); Doorp (1679). Maar die eind-e blijft in sommige geschriften behouden tot in de 18de eeuw.
5. Vormen met "w" epenthesis verschijnen op het einde van de 16de eeuw: Dwoirpe (1596, 1610); Dwoirpe (1620); Dwoorpe (1636); Dworpe (1616, 1643).

In de 17de en 18de is de normale schrijfwijze Dworp.

Ook grafieën met apostrof komen: D'Worpe, D'Woorpe, D'Worp waarbij dus Worp als de naam geïnterpreteerd wordt. De Romaanse naam Tourneppe heeft veel minder wijzigingen ondergaan: Torneppe, Tornep, Tourneppe. (1)

UITSPRAAK.

Het constateren van de opeenvolgende chronologische wijzigingen in het toponiem Dworp is één zaak, de verklaring ervoor vinden is een andere en erg moeilijke zaak.

De dialectische uitspraak "*dwœrp*", stelt taalkundigen voor problemen. Gezien de chronologische evolutie van het woord veronderstelt Lindemans twee uitspraken die terzelfder tijd in gebruik zijn: de huidige en een uitspraak tweeklank *œ* + doffe *e*. Die tweede uitspraak zou voornamer geweest zijn, of correcter:

Een nog groter probleem blijft de epenthesis van de "w".

Dat past wel in het Frans, bv. *oui* uit *oïl*, *nuit* uit *noctem*, maar niet in het Nederlands. Volgens Mansion ontstaat *dwo* uit de diftongering van "o". (2) Of is het een Franse uitspraak van "oi" die een lange o is, dus nu geschreven "oo"? Franstalige spreken de "oi" dikwijls niet uit als een lange "oo" maar als "woi" bv. in de naam Goidsenhoven. Zouden de Dworpenaren die uitspraak van Franstalige overgenomen hebben? En waarom?

Lindemans spreekt van een "*unicum*" in de Nederlandse fonetiek en een "*differentiëringstendens*" ten opzichte van "*dœrp*". (3)

BETEKENIS VAN DE NAAM DWORP.

1. Volgens de volksetymologie en volgens enkele schrijvers, die geen specialisten zijn op het gebied van de toponymie, zou Dworp eigenlijk dorp betekenen. (4)

Als voorbeeld voor de twee verschillende vormen Tourneppe en Dworp, geldt Tourpes in Henegouwen, dat oudere grafieën Turp en Dorp kent.

2. De Germaanse god Thor wordt soms aangehaald om een toponiem met "*Tor(n) of Turn*" te verklaren als cultusplaats waar Thor vereerd wordt.

3. De Thorne of Dorne kan de beek bij de toren of de torens zijn: toren-nap of torre-nap. Hier is nap dan genomen in de betekenis van uitholling. Met mogelijke verwijzing naar een Romeinse versterking en het wapenschild van Dworp. (5)

Een oude versterking moet zeker in Kesterbeek bestaan hebben. De woorden kaster, kester, castre, chastre zijn afgeleid van het Latijn "*castrum*", legerkamp.

Dat kan een Romeinse versterking geweest zijn.

Het wapenschild van Dworp is een sprekend wapen, tenminste voor de Franse naam Tourneppe. De drie "*tours*" verwijzen naar "*Tourneppe*". Voor de Nederlandse naam gaat deze vergelijking niet op. Volgens de Nederlandse heraldische terminologie staan in het wapen van Dworp drie burchten afgebeeld en geen torens!

De gemeente Dworp ontleent haar naam zeer waarschijnlijk aan de beek "*rivulus Tornepe*", die nu Molenbeek heet.

Carnoy schrijft als eerste "*il y a lieu de poser comme prototype: *thurn-apa, ruisseau aux buissons épineux*". (6)

In thorn is het Nederlandse woord doorn te herkennen en het suffix -apa betekent water. Dus Dworp betekent doornstruiken bij een beek of beek die door doornstruiken stroomt.

Maar heeft die etymologische verklaring, die sluit als een bus, wel zin? Is het feit dat een beek stroomt langs oevers die met doornstruiken begroeid zijn het vermelden waard? Dat moet toch een alledaags verschijnsel geweest zijn.

Misschien zijn het zeer bijzondere doornstruiken, wat betreft hun botanische variëteit, hun grootte, hun hoeveelheid of hun betekenis.

Zijn het afbakeningen of grenstekens, maar een beek zelf is meestal de grens tussen twee gebieden en niet de oevers.

Een door doornstruiken omheinde ruimte, akkerland of grasland is waarschijnlijker. Het omringen van land door (doorn)hagen of droge takken is een gebruik dat overal bestaat, van bij de Kelten tot in de Middeleeuwen. Weer stelt zich dezelfde vraag: wat is er dan zo speciaal aan die omheining met doornstruiken?

BETEKENIS VAN DE UITGANG -APA EN EPPE.

De discussie onder taalgeleerden over de oorsprong van het hydroniem of waternaam -ap(i)a kan zeer beknopt samengevat worden als volgt: dat "*apa*" water betekent wordt niet meer betwist, maar wel de oorsprong van het woord: van het Keltisch *ab, van het Germaans *ap of van een Germaans leenwoord uit het Keltisch of van een gegermaniseerd Keltisch woord?

Nog een andere mogelijk is dat de hele naam Tornepa van Keltische oorsprong is.

Indien Tornepa een volledige Keltische naam is dan zou hij kunnen betekenen: *Dubron-apa of *dovar-apa of waterbeek. Niet erg origineel maar Beek als gemeentenaam bestaat wel. Volgens Carnoy past deze hypothetische Keltische vorm niet voor de Romeinse naam van Dworp en is hij bovendien onnodig, omdat Mansion het diftongeren naar -wo- als natuurlijk beschouwt. (7)

Ofwel is het een Germaans hydroniem: purnapo, bij purnu, doorn (8)

De uitgangen -eppe in Jemeppe, Gileppe, Autreppe enz. zijn afgeleid van het Germaanse apa dat water betekent. (9)

Hebben Germaanse stammen het woord -apa aan het Keltisch

ontleend? Is dat *ap Germaans met invloed van het Keltisch?

ANDERE DWORPEN - DORP IN HUIZINGEN.

In Huizingen bestaat het toponiem Nederdorp of Nederdornepe, Inferior Tornepia.

Dat toponiem evolueert nooit van (Neder)Dorp tot (Neder)Dworp, maar de oorsprong en de betekenis zijn hetzelfde als die van Dworp. Bij het verplaatsen van de woonplaats van de dorpsheren van Dworp naar een lager gelegen plek wordt de naam Dorp of Dorpene behouden met de toevoeging "neder".

DWORP IN BOHEMEN.

Een ander Dworp is de Duitse naam van het dorp Dwur of Dvur in Bohemen. (10) Dvur in het Tsjechisch betekent hoeve, schuur. Dwór in het Pools betekent landhuis en komt voor in toponiemen. Deze twee Slavische talen zijn, zoals het Keltisch en de Germaanse talen, Indo-europese talen met een gemeenschappelijke woordenschat.

Dan zouden de drie "dworpen" in Bohemen, Polen en België eigenlijk toch vestiging of woonplaats betekenen?

Maar voor Dworp in Beersel wordt deze betekenis niet meer aanvaard.

ANDERE DOORN-TOPONIEMEN.

Het toponiem doorn komt zeer talrijk voor, bijvoorbeeld in Ukkel en niet minder dan 66 maal in du Flou, naast "dooreken" en in tientallen samengestelde woorden. Dorp zelf is ook tientallen malen als toponiem vermeld. (11)

Deurne bij Antwerpen, in 1179 Torninis geheten, Durne bij Leuven in 1155, Tourinnes bij Nijvel, in 1315. Dorne zijn waarschijnlijk plaatsen die hun naam te danken hebben aan omheiningen met doornen.

Tournepuis-lez-Guines (Pas-de-Calais)

Tourpes in Henegouwen.

In Tornacum of Doornik komt waarschijnlijk de Keltische eigenaam Turnus voor en heeft dus niets te zien met het toponiem Dworp of Tourneppe.

Thorembais in Waals-Brabant betekent juist hetzelfde als Dworp: "doorn-beek".

ANTROPONIEM OF PERSOONSNAAM.

Een geslacht de Tornepe leeft in de 12de - 13de eeuw. (12)
Voor de andere families Van Dorpe en varianten bestaan geen aanknopingspunt met Dworp.

BESLUIT.

Oude volksetymologische verklaringen zoals dorp en een naam met de god Thor maken geen kans om de ware verklaring van de plaatsnaam Dworp te zijn.

Het toponiem is afgeleid van een hydroniem samengesteld uit doorn en water, en ongeacht of het een Keltische, een Germaanse of een half Keltisch en half Germaanse naam is, blijft de betekenis steeds dezelfde: water en doornstruiken

BIBLIOGRAFIE.

- (1) LINDEMANS (J.) en THEYS (C.). *Brabantse plaatsnamen, X Dworp*. (Onomastica neerlandica Toponymica - Bijdrage II, 10), Leuven, Brussel, 1948, p. 19-20.
- (2) MANSION (J.). *Voornaamste bestanddelen der Vlaamsche plaatsnamen*, Brussel, 1935, p. 151-152
- (3) LINDEMANS (J.) en THEYS (C.). o.c., p. 20-21.
- (4) STEVENS (R.) en VAN DER SWAELMEN (L.). *Guide du promeneur dans la Forêt de Soignes*, Brussel, 1914, p. 70.
- (5) CHOTTIN (A.-G.). *Etudes étymologiques sur les noms des villes, bourgs, villages hameaux, rivières et ruisseaux de la Province du Brabant*. Paris/Bruxelles, 1859, p. 208.
- (6) CARNOY (A.) *Origine des noms de lieux des environs de Bruxelles*, Bruxelles, [1927], 89-91.
- (7) CARNOY (A.). *Dictionnaire étymologique*, Leuven, 1939, p. 152-153 en zijn verbeterde versie *Origines des noms des communes de Belgique*, Leuven, 1848, p. 176.
- (8) GYSSELING (M.). *Toponymisch woordenboek voor België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226)*, s.l., 1960. dl. I, p. 294-295.
- (9) CARNOY (A.) *Les noms de lieu en -effe et en -eppe*, in *Bulletin de philo et d'histoire*, Brussel, 1920, p. 145-146.
- (10) SOMMER (J.G.). *Das Königreich Böhmen Statistisch-topographisch dargestellt*, Prag, 1840, p. 352.
- (11) DE FLOU (K.). *Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen, Vlaamsch Artesië, het Land van den Hoek, de graafschappen Guines en Boulogne, en een gedeelte van het graaf-*

schap Ponthieu, deel III, Brugge, 1923, kol. 407-742 en kol. 453-456.

- (12) WOUTERS (A.). *Histoire des environs de Bruxelles*, Brussel, 1855, dl. III, p. 715.

De naam Alseberg

MICHEL VASTIAU

Over Alsebergse toponiemen is niet veel verschenen en we kunnen alleen maar beamen wat Constant Theys schrijft in zijn *"Ter inleiding en ter verantwoording"* van de Geschiedenis van Alseberg: *"Het is te hopen dat mettertijd een jongere kracht de studie van die plaatsnamen ter hand neemt en in Eigen Schoon en de Brabander laat verschijnen."*

Hij citeert een nota van Pastoor Bols die terecht vindt dat: *"Eene nauwkeurige en volgens tijdsorde geschikte opgave van die verschillende benamingen [=toponiemen] kon den geschiedschrijver aller-grootsten dienst bewijzen."*

Helaas, geen van beide Alsebergse geschiedschrijvers waagt zich verder op het gladde terrein van de toponymie.

Theys heeft een artikel geschreven over de etymologie van Alseberg in *Eigen Schoon en De Brabander* jg. 17 (1934) en Jan Lindemans verklaart enkele toponiemen, maar een degelijke studie over Alsebergse plaatsnamen ontbreekt.

Over het toponiem Alseberg zelf bestaan wel pogingen tot verklaring in werken over lokale geschiedenis en in boeken over onomastiek.

Het is duidelijk dat de plaatsnaam Alseberg een tweeledige naam is: (H)alsem of (H)alsen en Berg. Het eerste woorddeel kan een verbogen vorm zijn van (H)als.

Een samenstelling met drie woorden *"alt + heim + berg"* of *"oude woonst op de berg"* is te ver gezocht en is in strijd met de tot op heden gekende schaarse historische gegevens over de vroegste geschiedenis van Alseberg.

OUDE VERMELDINGEN VAN ALSEBERG.

Op het grondgebied van Alseberg zijn prehistorische stenen wapens en gereedschappen gevonden. Dat is nog geen bewijs voor een vaste bewoning maar wel van zwerfende groepen die er voorbij trekken en misschien tijdelijk verblijven.

Ook van permanente bewoning door Kelten, Romeinen of Gallo-Romeinen, bestaat geen spoor. De oudste bewoners zijn waarschijnlijk Franken. Uit hun taal komt zeker het woorddeel berg voort en waarschijnlijk ook alsem, het eerste woorddeel van de samengestelde plaatsnaam.

Vanaf de dertiende eeuw komt de naam van het dorp voor in oorkonden en andere schriftelijke bronnen. Alsenbergh (1220), Halsbergen (1230), Ausemberga (1243); Alestdenberge (1245); Alsenberghe (1321); Halsenberghe (1381); Halsenberg (1415); Alzenberghe (1455); Alsenberghe (1491); Halsberghe, Alsenberch, Halsemberge (1686) en andere varianten. (1).

Echt oude vermeldingen van voor het jaar 1000 bestaan niet en dat betekent dat de naam van de nederzetting waarschijnlijk al eeuwen in gebruik is voor hij voor het eerst opgetekend wordt. Zelfs de vermeldingen uit de dertiende eeuw zijn schaars.

SCHRIJFWIJZEN EN UITSPRAAK.

Oude schrijfwijzen van toponiemen zijn zeer belangrijk omdat zij enerzijds de evolutie van dat woord door de eeuwen heen laten zien en soms, zonder twijfel, de juiste betekenis van een plaatsnaam duidelijk maken. Anderzijds kunnen zij ook de afstamming van een bepaald woord uitsluiten. Dat is niet het geval voor de plaatsnaam Alseberg.

Oudere schrijfwijzen bestaan met en zonder "h" en zowel met "n" als met "m". En juist om die drie letters draait de hele discussie over de betekenis van het toponiem Alseberg.

De oudste grafieën zijn dikwijls, maar niet altijd, met een "n" geschreven.

De oudste, naar het Latijn omgezette, vorm "Ausemberga" of "Alsebergha" pleit dan weer eerder voor een uitspraak met "m".

CONSTANT THEYS EN LUCAS VAN LATHEM.

C. Theys beweert dat de oorspronkelijke schrijfwijze van de dorpsnaam Halsenberg, met een "n" is. Hij staft zijn bewering met een opsomming van die schrijfwijze in oude documenten.

Dat de oorspronkelijke schrijfwijze met "n" is zou niet alleen uit die oude schrijfwijzen maar ook uit het toponiem Halsendale moeten blijken

Volgens Constant Theys is het een gewoon fonetisch verschijnsel dat bij een "n" voor een "b" de uitspraak in "m" verandert. Hij citeert zelf Drogenbos en Kortenberg, die volgens hem uitzonderingen op deze regel zijn omdat in die toponiemen de betekenis "droog" en "kort" te evident zijn en dus behouden blijven.

Hij schrijft een tijd lang, vooral in Eigen Schoon en De Brabander, Alsenberg. Die schrijfwijze is niet ingeburgerd geraakt. Steeds volgens Theys zou een geboren Alsebergenaar "Halz'enberg" uitspreken met klemtoon op de eerste lettergreep. Als geboren

Alsebergenaar is de uitspraak met "h" me nooit opgevallen. De grafie met "m" wijt hij aan vreemdelingen en vooral aan pastoor Lucas van Lathem.

Theys beticht de pastoor ervan de waarheid geweld aan te doen wanneer hij schrijft dat in oude documenten in het kerkarchief de schrijfwijze met "m" voorkomt. *"Van Lathem wist wel beter, maar hij moest volstrekt zijn berg met de bittere alsem hebben. Men kon daarmee toch zulke stichtende vergelijkingen, vrome zinspelingen en zinnebeeldige toepassingen maken, zoals de bittere kelk van het lijden, enz."* (2) En verder *"Wat onwrikbaar blijkt vast te staan is dat Alseberg met n en niet met m luidt. De gewone spelling in de middeleeuwen is Alseberg met n"*. Hij beweert dat in al de charters in het kerkelijk archief en in de meerderheid van archiefstukken van andere instellingen de schrijfwijze met "n" primeert.

Lucas Van Lathem , pastoor van Alseberg van 1639 tot 1657, schrijft al in de eerste uitgave van zijn geschiedenis van de kerk en O.-L.-Vrouw van Alseberg uit 1643, over de naam Alseberg: *"...om dat aldaer te-voren seer vloedelijck den Alsem plagh te wasen, ende hierom vindt men noch in de Kercke van sommige gheschreven niet Alseberghe, gelijk men nu schrijft, ende om het lichtste seydt, maer Alseberghe"*, of in zijn Franstalige uitgave: *"étant arrivé ce changement pour la facilité de la prononciation."* (3)

Iedereen kan voor zichzelf uitmaken welke uitspraak het vlotst is: met "m" of met "n" en waarom ook niet met "z" ?

Van Lathem heeft meer succes dan Theys. De grafie met een "m" die gebruikt wordt vanaf de tweede uitgave van zijn werkje blijft behouden in de zeven of acht volgende Vlaamse en in al de Franse uitgaven. Zij verdringt de schrijfwijze met "n" volkomen. Een officieel stuk, het schepenzegel van de schepenbank van Alseberg en Rode waarvan afdrukken bestaan uit 1459, 1492 en 1523 heeft als legende: *"Sigillum Scabinorum de Alseberghe & de Rode"*.

Hieruit kan besloten worden:

- dat de grafie met "m" dus zeker al in 1459, of 200 jaar voor de tijd van pastoor van Lathem, voorkomt en dat de pastoor dus gelijk heeft door te beweren dat het een oude schrijfwijze is;
- dat het, bij wijze van spreken, de officiële schrijfwijze is die gebruikt wordt door de wettelijke lokale gezagsdragers en die in ieder bezegeld document dat uitgaat van de schepenbank, voorkomt;
- dat waarschijnlijk Rodenaars en Alsebergenaars zelf die schrijfwijze verkiezen.

De documenten met de oudste vermeldingen van de plaatsnaam zijn niet afkomstig uit Alseberg maar van vreemde kanselarijen

en instellingen en zij kunnen moeilijk ingeroepen worden om de lokale uitspraak en schrijfwijze te staven.

Door de getuigenis van Lucas van Lathem weten wij dat de grafie met "n" in zijn tijd de overhand heeft. Hij is dus te beschouwen als de hersteller en de promotor van de oude en vooral "officieel gebruikte" schrijfwijze met "m".

HET WOORDDEEL (H)ALSEN EN (H)ALSEM.

Het woord "alsen" of "alsem" is niet zeldzaam in plaatsnamen. Niet alleen in Alseberg in Vlaams-Brabant maar ook elders in Vlaanderen komen schrijfwijzen met "m" en met "n" en met en zonder "h" voor. Een beperkte selectie geeft dat woord weer in toponiemen, hydroniemen en odoniemen:

- Alsebeke, stuk zaailand te Adegem. "zajlant genaemt d'Alsebeke" 1641 of Alsebeke;
- Te Adegem, "gehugte Veldekensakker, by de Grootte Halsenbeke, Juli 1844";
- Alsinghe. Eene plaats ten zuiden van Millam in 1148;
- Alsinghem (?) Eene heerlijkheid in het kanton Saint-Omer;
- Adegem Alselo-straet: weg te Adegem 1835 (3);
- Alsingen in Sint-Pieters-Leeuw en Sint-Martens-Lennik;
- Halsenhoek in Oelegem, Halsbreken in Moortsele, Alseberg in Sint-Joris-Winge;
- Alsenborn, Alsenbrück-Langmeil zijn Duitse plaatsen;
- Aalsberg in Sint-Joris-Wingene.

Hieruit blijkt slechts dat alsen het meest voorkomt maar dat is geen reden om een vorm met "h" of met "m" zonder verder onderzoek te verwerpen als een corrupte vorm.

BETEKENIS VAN ALSEN EN ALSEM.

Alsen(e) is de oudere vorm voor alsem. Ook wel halsene geschreven. De etymologie ervan is het oud-Hoogduits *alah sána*, wat tempelzaad of heilig kruid betekent. (5)

Alsem, absint of vermut wordt nu gebruikt in aperitieven en vroeger in wijn, bier of jenever als maagversterkende drank.

Op de "Kerkenberg" zou ooit overvloedig alsem gegroeid hebben! Dat is een taaie traditie die zeer waarschijnlijk ontstaan is om de naam Alseberg te verklaren.

Pastoor Van Lathem ligt misschien aan de oorsprong van deze bewering die tot in de 19de eeuw slaafs herhaald wordt in almanakken en reisgidsen. Maar hij schrijft zelf wel dat "aldaer te-voren

seer vloedelijck den Alsem plagh te wassen", dus niet meer in het begin van de 17de eeuw.

Alsemsoorten komen niet bijzonder veel voor in Alseberg en niet meer dan in de omliggende plaatsen. En dat is zeer weinig.

Van de verschillende alsemsoorten zijn vooral de *Artemisia absinthium* of absintalsem en de *Artemisia vulgaris* of bijvoet het meest gekend. Citroenkruid en dragon behoren tot die familie. De typische mentholgeur van alsem en citroenkruid vallen op.

De Franse vertalingen *mont d'absinthe* of *mont des armoises* verwijzen ook naar de alsemplant. De Franse vertaling "*Mont des Armoises*" van Alseberg is niet gebruikt in officiële documenten, wel in een roman van Anicet Lenoir.

Een Latijnse vertaling van Alseberg ontbreekt in documenten die in die taal opgesteld zijn.

Die vertaling had hoogstens een aanduiding kunnen zijn hoe een bepaald schrijver de naam interpreteert, of misschien uit oudere voorbeelden overneemt.

Een verwantschap tussen het Nederlandse alsem en één van de Latijnse woorden ervoor, nl. *aloxium*, bestaat. De verschillende Aalst-toponiemen (in Vlaanderen, in Gelderland, in Noord-Brabant, enz.) zijn terug te voeren tot het Latijnse *aloxium* of *aloxinum* via een primitieve vorm **alosem* of **aloxs*, die wilde alsem of bijvoet betekenen. (6)

Volgens de Apocalyps zal de ster Alsem op de aarde vallen en één derde van de wateren in alsem veranderen en vele mensen zullen sterven door het drinken van dat bittere water.

Paniek in 1986, bij de kernramp in Tsjernobyl! Is de voorspelling van de Apocalyps vervuld? Tsjernobyl betekent immers in het Oekraïens: alsem (bijvoet).

Alsen, alsene, halsene, halsen kunnen dus oudere en nevenvormen zijn van alsem en dan zouden al de andere schrijfwijzen met of zonder "h", met "n" of "m" steeds de alsemplant betekenen. Dat is een te simplistische oplossing.

Een andere betekenis van alsene of als is *els*, een priem. Maar de heuvel is nooit scherp als een als of *els* geweest.

BETEKENIS VAN HALS.

Hals betekent eerst en vooral het lichaamsdeel dat samen met de nek het hoofd met de romp verbindt. Hals staat ook voor een per-

soon: een onnozele hals of het hele lichamelijke leven: iemand om hals brengen, een halszaak, halsrecht, enz.

Daarnaast heeft het figuurlijke betekenissen; hals van een fles, van een kanon, van een anker, van een kledingstuk, van een as, van een muziekinstrument, enz.

Förstemann, de grote specialist op het gebied van onomastiek, noemt hals "*Hals im Sinne von halsförmiges grundstücks*" (7)

Der Hals "*schmales, nach einer Seite hin sich verbreitern des Stücks*" zo beschrijft Bach het toponiem hals (8) dus de naam van een stuk land dat wegens zijn vorm duidelijk genoemd is naar het lichaamsdeel, en die metaforisch gebruikt wordt.

De naam Colmont, samengesteld uit col of cou en mont, een niet zeldzaam toponiem, heeft dan juist dezelfde betekenis als halsberg of Halsenberg.

Hals of hels is een ook een oude naam voor haagbeuk of struik in het algemeen: Herent-hals is het bos met haagbeuken, Halestra, later Aalter, Aalsberg of Alsbergbos te Sint-Joris-Winge. (9)

BETEKENIS VAN BERG.

Berg betekent in de oude Germaanse talen wat het nu nog betekent. Al is berg dikwijls maar een heuvel in streken waar geen echte bergen bestaan.

BETEKENIS VAN DE SAMENGESTELDE NAAM ALSEMBERG.

Specialisten in de toponymie en leken op dat gebied hebben niet minder dan acht mogelijke verklaringen voor de samengestelde naam Alseberg voorgesteld.

1. Volgens de volksetymologie is de voor de hand liggende betekenis: berg waar alsem op groeit. In de 19de eeuw verkondigen auteurs die mening: "*On recueille dans cette commune beaucoup d'absinthe, d'où lui est venu son nom flamand d'Alseberg*". Dat schrijft Ch. Meerts in een geografisch en statistisch woordenboek maar hij geeft geen hoeveelheid geoogste alsem op! (10) Die betekenis wordt niet uitgesloten door Carnoy: "*Il est tout à fait possible que Alseberg soit le mont des absinthes*" maar hij twijfelt toch wegens de oudere vormen met "h". (11) Een heuvel begroeid met de eerder zeldzame (wilde) alsempiant kan natuurlijk volstaan om hem Alseberg te noemen. Ook de oudere vormen van alsem, nl. halsen en alsen zijn weer

te vinden in de eerste geschreven getuigenissen over het dorp.

2. Halsenberg kan ook betekenen een stuk land of een heuvel in de vorm van een hals, volgens de uitleg van Förstemann, overgenomen door Lindemans: "*De naam Halsenberg is verspreid over heel het Vlaamsche land. Feitelijk is het een tautologie.*" (12) Zouden de naamgevers van de nederzetting hun verblijfplaats tweemaal heuvel genoemd hebben? (H)alsen volstaat om aan te duiden dat een hoogte met een bepaalde vorm bestaat. Is "berg" een latere toevoeging op een ogenblik dat het woord "(h)alsen" niet meer mondgemeen is en de betekenis ervan niet meer verstaan wordt? Of versterkt het woord "berg" alleen maar het woord "(h)alsen"? Theys probeert die tautologie te verklaren door het bestaan van het toponiem Alsendale, maar uiteindelijk bekent hij dat hij het antwoord op veel vragen daarover schuldig blijft.
3. Berg waarop vroeger "gehalsrecht", gehalsd of "gehoved" werd. Waar de eerste executieplaats van Alseberg lag, voor "de Galg" bij het Steenbos, staat niet vast. Van de drie gebruikelijke executiemethoden, nl. onthoofding, ophanging en verbranding is in de 16de eeuw de onthoofding met het zwaard in de meierij Rode veruit de meest gebruikelijke wijze van terechtstelling. Waarschijnlijk is dat ook zo in de 15de eeuw maar voor vroegere tijden is dat niet uit te maken. In Alseberg komt ook een onthoofding voor wegens de slechte staat van de galg! Een heuvel in het dorpscentrum is anders wel geschikt voor publieke executies en zeker voor onthoofdingen. Hij bespaart de kosten om een schavot te timmeren en bovendien kan het publiek, dat steeds belust is op zulke spektakels, de terechtstellingen beter zien. Maar een terechtstelling in het centrum van het dorp en dan nog wel voor de kerk is weinig waarschijnlijk. Geen enkele geschreven of betrouwbare mondelinge overlevering maakt gewag van strafuitvoeringen op de Kerkenberg. Indien er ooit terechtstellingen uitgevoerd werden moeten zij van voor de bouw van de kerk of de primitieve kapel dateren.
4. Berg begroeid met haagbeuken. Hier betekent hals haagbeuk of struik, in sommige dialecten (h)elzenteer genoemd. (13) De plaatsnamen met hals en hels zijn talrijk genoeg in het Vlaamse land. De zandgrond en het reliëf maken de heuvel niet geschikt voor de landbouw. En toch is volgens de stichtingslegende van de kerk de plaats een vlasgaard en geen braak liggend land begroeid met struikgewas.
5. Berg waar een zekere Also zich gevestigd heeft. (14) Bij de pogingen om een toponiem te verklaren wordt heel dik-

wijls de naam van een familiehoofd aangehaald. In Alseberg zou een zekere Also en zijn familie hun huis of hut bouwen in de nabijheid of aan de voet van een heuvel, maar zeker niet op de heuvel waar het gebouw maximaal blootgesteld is aan wind en regen. Van daar Alsonberg of de berg van Also. Van Also, bestaat niet het geringste spoor en geen archeologische, geen historische of geen literaire verwijzingen.

6. Berg bij het water Als. Het woorddeel "als" en "els" komt veel voor in hydroniemen zoals in Alzette, Elsenborn, Alsace en Elzas, enz.

De Kerkenberg ligt inderdaad kort bij de [Molen]beek. Maar geen enkele bewijs bestaat dat een oudere naam van die beek Als is.

7. Berg van of in het bos. Hier is "als" dan verwant met halt (hout of bos). (15)

Het Zoniënwoud strekt zich in de vroege middeleeuwen zeker uit tot in Alseberg.

Een heuvel met een bijzondere vorm is de moeite waard om benoemd te worden.

Geen enkel bewijs bevestigt deze hypothese.

8. Berg van de godin Hal of Hel. Op de berg zou een heiligdom van de godin Hal bestaan hebben met in de nabijheid een bron. Ook het aangrenzend Helleveld en het Hof de Helle zouden aan die godin herinneren. (16) De kerstening van een heidense cultusplaats, gewijd aan een moedergodin met bronverering komt wel meer voor.

Volgens Geysels is het Helleveld naast de kerk, een bijkomende verwijzing naar de godin Hal of Hel. Het toponiem Helle is dikwijls de naam van een heidense begraafplaats en Hemelrijk die van een christelijke begraafplaats. Ook in Alseberg komt een hofstede "de Helle", een "Helleveldt", en het "Hemelrijk" voor naast de kerk. (17)

De oeroude godin Hel, de moeder van alle leven, is de godin van de onderwereld, de vruchtbaarheid, de geboorte en de dood. Later wordt ze vooral vereerd als zwarte godin van het Helrijk, de Hölle, of de hel. Vandaar de christelijke benaming hel.

Maar Franken die in Alseberg een heidens heiligdom stichten, dat ligt chronologisch zeer moeilijk en dat zou ten laatste in de 5de eeuw moeten zijn. Nemen zij een bestaand heiligdom van Kelten, dat gewijd is aan de moedergodin, over en geven zij het een Germaanse naam?

Dat is allemaal weinig waarschijnlijk door het volledig verdwijnen van een eventuele Keltische naam en vooral door het ontbreken van archeologische vondsten zoals sporen van graven, urnen of de

heidens cultusplaats. Het is natuurlijk wel waar dat de heuvel en zijn omgeving grondig verstoord zijn door het bouwen van de kerk en de huizen.

Een halsberg is ook een soort kap met beschermingstukken voor de hals en de keel. Hij bestaat uit ineengevlochten ijzeren ringetjes of maliën. Dat onderdeel van een wapenrusting heeft niets te zien met het toponiem.

Het werkwoord "halsen" betekent naast halsrechten ook omhelzen en inslikken. Maar alleen onthoofden of halsrechten maken een kleine kans om de juiste verklaring van het toponiem te zijn.

Bovendien moet ook rekening gehouden worden met het toponiem (H)alsend(a)al bij het toponiem (H)alsenberg. Betekent dat het dal bij de halsvormige hoogte?

Het is niet mogelijk in Beersel een vaststaande etymologie voor de deelgemeente Alseberg voor te stellen. Misschien is dat mogelijk door vergelijking met identieke of bijna gelijkkluidende namen in andere gemeenten.

ANDERE ALSEBERGEN EN HALSBERGEN.

Alseberg in Vorst op de grens met Sint-Gillis Obbrussel.

Alseberg in Vorst ligt ten zuiden van de huidige gevangenis tussen de Brugmannlaan en de Albertlaan. De abdij van Vorst bezit er in het begin van de 18de eeuw een stuk grond van 308 roeden. Een poging tot verklaring van de naam wordt niet gegeven door de lokale geschiedschrijver Verniers. (18)

Alseberg in Bertem.

Bertem is een fusie van Bertem, Korbeek-Dijle en Leefdaal, in Vlaams-Brabant.

In de naam Bertem, zoals in Beersel, is ber- een verwijzing naar een kale plaats of naar modder. De moerassen van de Voer zorgden bij overstroming voor modder.

Ook in Bertem is geen duidelijke en afdoende verklaring voor het toponiem Alseberg.

Alsenberg in Beieren.

Alsenberg in Beieren is een plaats die deel uitmaakt van de stad Hof, in het Regierungsbezirk Oberfranken.. Binnen een straal van 7 km van het centrum telt het meer dan 41.000 bewoners. Het behoorde vroeger tot de gemeente Moschendorf, bekend om zijn porseleinfabriek.

In Alsenberg bestonden twee ijzerertsminen: de Alsenbergmijn en de Maria am Alsenbergmijn die vooral in de 19de eeuw productief waren. Nu is het meer een toeristische plaats.

Duitse taalkundigen verwijzen steeds naar Förstemann om een verklaring voor het toponiem te vinden. Het ontbreken van een vorm met "m" zal wel beduiden dat het hier een verbogen vorm van Hals, in de betekenis die Förstemann en Bach voorstellen, aan de oorsprong ligt van het woorddeel "Alsen".

Alsenberg in Plombières (deelgemeente Moresnet).

Plombières is bij koninklijk besluit van 20.9.1919 de officiële naam van Bleyberg. Het bestaat uit vijf plaatsen: Gemmenich, Hombourg, Montzen, Moresnet en Sippenaken.

Samen met het aangrenzende Kelmis (met Hergenrath en Neu-Moresnet = ex Preussisch Moresnet) heeft het als grensgebied, met verschillende talen, en wegens zijn lood- en zinkminen, een bewogen geschiedenis achter de rug.

Het gebied Moresnet is tussen 1816 en 1919 opgesplitst in drie delen: het Nederlandse (na 1830 Belgische), het Pruisische en het Neutrale. Neutraal-Moresnet, een ministaat van 344 ha en 256 inwoners wordt in 1816 uitgeroepen tot de Esperantostaat "Amikejo".

De mijn in de Bleyberg, zoals de naam zegt, is vanaf de Romeinse tijd een loodmijn, later tot 1885, een mijn waar zinkspaat wordt ontgonnen, en die onder andere door de gebroeders Cockerill uitgebaat wordt.

Moresnet telt enkele bezienswaardigheden. Tijdens de eerste wereldoorlog bouwen de Duitsers een spoorwegviaduct dat het langste in zijn soort is in Europa, over de Geulrivier: 58 m hoog en 1107 m lang.

Het is nu nog met zijn viaduct, calvarieberg en kruisweg in open lucht het bekend Mariabedevaartoord "*Eichschen of Eikschen*" waar een Mariabeeldje aan een eik vereerd wordt.

Alsenberg in Moresnet/Montzen is een middeleeuws kasteel, met een geklasseerd donjon (besluit van 5.8.1998). Alsenberg is er ook de naam van een hoeve en een kruispunt.

Alsenberg mag niet verward worden met Altenberg (Vieille Montagne), het zijn verschillende plaatsen.

In Diessen, een dorp van Hilvarenbeek in Noordbrabant, staat een boerderij Alsenbergh.

In Temse een "*leen van Alsenbergh onder de Royere op Temse*" waarvan Guillaen Boodts op 23.9.1749 leenverheffing doet.

Bij Gent op de Drongensesteenweg heet een oude fabriek Alsenbergh, enz.

Halsberg.

Halsberg komt meer voor dan Alseberg en Alsenberg: in Gaverre, in Dikkelvenne, in Tielt (Brabant), in Anderlecht, in Brussegem, in Wemmel.

In Duitsland bestaan tientallen Halsbergen gaande van echte bergen, bv. bij Einhausen in Thüringen, naast heuvels met die naam van Schwerin in het noorden tot Beieren in het zuiden.

Alsberg, een bedevaartsoord, bestaat ook als stadsdeel van Bad-Salmünster in Hessen.

Varianten komen voor: Halesperge of Helsberg bij Neumarkt (Bezirksamt Mühlendorf) een ander Halesperge of Halsberg bei Schönthal (Oberamt Künzelsau), nog een ander Halesperge, een Halsperc (Oberbayern) een Hallesberg. (19)

Ook in Scandinavië is het toponiem bekend.

Antroponiem.

Een familie Halsenbergs komt in 1605 voor in Garenfeld bij Hagen in Westfalen in het oostelijk Roergebied. Ook in Nijmegen (Halsenbergh), in Klimmen (Alsenbergh) in Zomergem (Halsemberghe) bestaan families die verwijzen naar één van de Alsebergs.

Enkele families Halsenberg en Alesnberg leven in de Verenigde Staten.

Een familie Halsemberg, genoemd Haesbyt, van Alsenberghe, Alsenberg komt in Brussel voor. (20)

Besluit.

Ook de vergelijking met andere Alsenbergen en Halsbergen buiten Beersel laat niet toe om definitief de betekenis van Alseberg vast te leggen, al maakt de betekenis halsvormig stuk land op een hoogte of halsvormige hoogte wel de meeste kans om aan de oorsprong van de naam te liggen. Deze verklaring steunt op de mening van Förstemann (1913), Lindemans (1928) en Bach (1952) en houdt meer dan veertig jaar stand met weinig betwistingen.

In 1960 komt Gyseling met Also te voorschijn, al heeft Lindemans die wel al vermeld (21). Zijn theorie wordt in zeer recente werken bv. *"Vlaams-Brabant in de Erfgoedbibliotheek van de Belgische gemeenten"* uit 2007, zonder verwijzing en als dé verklaring van het toponiem opgenomen: *"Germaans Alson berga = berg van Also"*.

Maar soms is een onwaarschijnlijk verhaal de ware bron van een toponiem. Een Halsbrücke dankt haar naam aan het feit dat een ijlbode zijn nek (en hals) brak op die brug. (22) Het is dus niet uit

te sluiten dat Alseberg gewoon de voor de hand liggende betekenis van "berg waar alsem op groeit" betekent.

Bibliografie.

- (1) THEYS (C.). *Geschiedenis van Alseberg*, Brussel, 1960, p. 23-24.
- (2) Idem, o.c., p. 24-28.
- (3) VAN LATHEN (L.). *Historie der Miraculeuse Kercke van onse L. Vrouw tot Alsenberghe*, Brussel, 1643, p. 5-6.
- (4) DE FLOU (K.). *Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen, Vlaamsch Artesië, het Land van den Hoek, de graafschappen Guines en Boulogne, en een gedeelte van het graafschap Ponthieu*, deel I, Gent, 1914, kol. 211 tot Alsebroux dal en de rest kol. 212
- (5) VERWIJS (E.) en VERDAM (J.). *Middelnederlandsch Woordenboek*, dl. I, 's Gravenhage, 1885, kolom . 369-370 en kolom 57.
- (6) MANSION (J.). *De voornaamste bestanddeelen der Vlaamsche plaatsnamen*, Brussel, 1935, p. 8. en CARNOY (A.) *Origine des noms de lieux des environs de Bruxelles*, Brussel, [1927], p. 88-89.
- (7) FÖRSTEMANN (E.). *Altdeutsches Namenbuch. Zweiter Band: Orts- und sonstige geographische Namen*, Herausgabe, Bonn, 1913. kolom 1214.
- (8) BACH (A.). *Deutsche Namenkunde*, Heidelberg, 1952-1954, § 291, p. 291.
- (9) CARNOY (A.). *Origine des noms de lieux des environs de Bruxelles*, Brussel, [1927], p. 88-89.
- (10) MEERTS (CH.). *Dictionnaire géographique et statistique de Belgique*, 1845.
- (11) CARNOY (A.). o.c., p. 88. en CARNOY (A.). *Dictionnaire étymologique du nom des communes*, Louvain, 1939, en in zijn tweede uitgebreidere uitgave ervan onder de naam *Origines des noms des communes de Belgique y compris les noms des rivières et principaux hameaux*, Louvain, 1948, p. 12.
- (12) LINDEMANS (J.). *Brabantsche plaatsnamen. Alsenberg. Anderlecht*, in *Eigen Schoon en De Brabander*, jg. 11 (1928-1929), p. 239.
- (13) CARNOY (A.). *Origine des noms de lieux des environs de Bruxelles*, Brussel, [1927], p. 88-89
- (14) GYSSELING (M.). *Toponymisch woordenboek voor België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226)*, s.l., 1960. dl. I, p. 48.
- (15) CHOTTIN (A.-G.). *Etudes étymologiques sur les noms des villes, bourgs, villages, hameaux, rivières et ruisseaux de la Province du Brabant*. Paris/Bruxelles, 1859, p. 50.

-
- (16) GEYSELS (Alex). *Linkebeek vroeger en nu. Kalevoet en Alseberg: van "hel" tot "Maria"*, in *Sjoenke*, maart 2005, p. 6-7.
- (17) THEYS (C.). o.c., p. 13-18..
- (18) VERNIERS (L.). *Histoire de Forest lez Bruxelles*, Bruxelles, 1949, p. 11
- (19) FÖRSTEMANN (E.). o.c, kolom 1205
- (20) THEYS (C.). o.c., p. 23.
- (21) LINDEMANS (J.). *De Frankische kolonisatie in Brabant*, in *Eigen Schoon & De Brabander*, 17de jaargang (1934), p. 8
- (22) BACH (A.). o.c., § 402, p. 433. "*Halsbrücke über die Freiburger Mulde*".

De naam Lot

MICHEL VASTIAU

Medard-Jules VAN DEN WEGE heeft in zijn boek over Lot een hoofdstukje ingelast over plaatsnaamkunde om te proberen iets meer te weten over de vroegste niet geschreven geschiedenis van Lot "*Uit de geheimzinnige stilte der oude beemden van Lot en de dun bevolkte landouwen is er inderdaad weinig gerucht tot onze tijden overgewaaid.*" (1)

Het hoofdstukje is beperkt tot de opsomming van 38 toponiemen met een jaartal, zelden een verwijzing naar de vindplaats en even zelden een poging tot verklaring of etymologie van die plaatsnamen.

Oudere schrijfwijzen.

Laka in 1076-1085, Laeckt in 1786, Lot in 1669.

Laect of Laeckt is een oudere schrijfwijze van Lot, maar de schrijfwijzen Loth en Lot komen toch al voor op het einde van de 17de eeuw.

De bewering dat Loth een "*modification tardive et dialectale de Laakt*" is hangt natuurlijk af van wat men laat noemt. (2) Maar veel mensen denken dat de naam Lot pas ontstaan is in de 19de eeuw tegelijk met de inplanting van de eerste industrieën te Laakt.

Betekenis van Laect en Lot.

De verschillende voorstellen tot verklaring van het toponiem Laakt en Lot staan steeds in verband met water; wat niet zo verwonderlijk is: Lot "*moet een norsch en somber voorkomen hebben gehad*", "*een watergat waar alles gurzelde en leekte van 't nat.*" (3)

De verleiding is groot om laak(t) en het Franse lac, beide van het Latijnse "*lacus*" af te leiden en de betekenis van meer of stilstaand water te geven, zoals Kiliaan doet bij de woorden "*lack*" en "*laeck*".

(4)

Maar Latijn en Germaanse talen zijn Indo-europese talen met een gemeenschappelijke woordenschat, zoals hier het geval is. Het begrip "*water*" blijft wel bestaan maar het woord heeft verschillende betekenissen gekregen naargelang de talen. Wat toch niet belet dat het Engelse "*lake*" ontleend werd aan het Franse "*lac*" en in deze twee talen dezelfde betekenis heeft.

Wat de juiste betekenis is van dit hydroniem, daarover verschillen de toponymisten van mening.

Laakt zou betekenen: een plaats met plassen en grachten vol water. (5) Deze mening wordt ook gedeeld door Carnoy: "*Loth n'est donc qu'une corruption dialectale de laakt, l'endroit aux flaques d'eaux*". (6)

Laak(t) komt van het Germaanse laku-, dat waterloop in moerasig terrein betekent. (7)

De veronderstelling van Mansion dat lot een lage plaats betekent is niet goed onderbouwd: "*deze betekenis laat zich raden naar ... lutan, nijgen, buigen*", maar daarnaast geeft hij ook de betekenis van poel, waterloop op. (8)

Maar "lot" heeft nog andere betekenissen dan water en moeras: in het toponiem Loten, later Lotenhulle genoemd, zou niet het woord laku- maar lauha, met betekenis een bosje op hoge zandgrond, de ware etymologie zijn volgens Gysseling. Andere betekenissen van lake zijn bloedzuiger, pekel, waterloop die tot grensscheiding dient.

Andere Laakt en Lot plaatsen.

Terlaakt in Heusden (Oost-Vlaanderen) en Laken (Brussel) hebben dezelfde betekenis. De Laak of Labeek of Laakbeek loopt door Ruisbroek en Buizingen.

Ook Lacres (Pas-de-Calais) La Laqué (Aire-sur-Lys) ,de beek "Laquette" te Saint-Venant en Lottem in Welkenraedt zijn hydroniemen.

Een twijfelachtig Lot bestond misschien in Ramskapelle in 1092.

Lote in Appelterre: "*rivulum nomine Lotam*", een beekje genaamd Lot in 1107.

Lake bij Steenwijk, de Laakbeek op de Veluwe. Lakemond, Lakerpolder, Lakerveld, Leksmont, enz. (9)

De FLOU vermeldt: Lake, een leengoed te Assebroek, een waterloop te Beernem, land, bos en vijver; oud leengoed te Knesselare, een waterloop te Oostvleteren, een leengoed te Prêmesques, een landerij te Quelmes, enz. samen 40 toponiemen met Lake(n) naast de tientallen hydroniemen met Lee(d) en Leet. Van de 25 vermelde toponiemen Lot of samenstellingen met Lot zijn enkele bosnamen maar ook namen van waterlopen en meersen. (10)

Laach is de naam van een meer; bij het welkende klooster Maria-Laach bij Andernach in het Eifelgebergte. Lache en Loh betekenen moerassige plaatsen. (11)

Antroponymie.

De geslachtsnaam Van Laak verwijst naar een Laakplaats maar zeer waarschijnlijk niet naar Lot in Beersel.

Besluit.

Lot betekent: beek of waterloop in het moeras.

Bibliografie.

- (1) VAN DEN WEGHE (M.-L.). *Uit de geschiedenis van Loth, thans Lot en eertijds Laect*, Halle, 1932, p. 16.
- (2) CARNOY (A.). *Dictionnaire étymologique du nom des communes*, Louvain, 1939, blz. 353 en zijn tweede uitgebreidere uitgave ervan onder de naam *Origines des noms des communes de Belgique y compris les noms des rivières et principaux hameaux*, Louvain, 1948, blz. 420
- (3) VAN DEN WEGHE (M.-L.). o.c., p. 12.
- (4) KILIANUS (C.). *Etymologicum teutonicae linguae*, Antwerpen, 3de uitgave, 1599, p. 269.
- (5) VINCENT (A.). *Les noms de lieux de la Belgique*, Brussel, 1927, § 170, p. 126
- (6) CARNOY (A.). *Origine des noms de lieux des environs de Bruxelles*, Brussel, [1927], p. 73.
- (7) GYSSELING (M.). *Toponymisch woordenboek voor België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226)*, s.l., 1960. dl. I, p. 636.
- (8) MANSION (J.). *De voornaamste bestanddeelen der Vlaamsche plaatsnamen*, Brussel, 1935, p. 101-102
- (9) VERWIJS (E.) en VERDAM (J.). *Middelnederlandsch Woordenboek*, dl. IV, 's Gravenhage, 1899, kolom. 69.
- (10) DE FLOU (K.). *Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen, Vlaamsch Artesië, het Land van den Hoek, de graafschappen Guines en Boulogne, en een gedeelte van het graafschap Ponthieu*, deel IX, Brugge, 1929, kol. 29-35 en kol. 970-975.
- (11) BACH (A.). *Deutsche Namenkunde*, Heidelberg, 1954, dl. II, § 296 en 309.

Het 18de-eeuwse dakgebinte van de herberg “De Zwaan”, Pastoor Bolsstraat te Alseberg

JAN DE COCK

“Ook daarin, in het kapgebint of -spant van een huis, kan schoonheid schuilen, door vaardig vakmanschap verkregen. Doch heden, bij de naar stads model alom gebouwde huizen, verliest het dak zijn grootste zeggingskracht en het dakgetimmerte zijn veilig verantwoorde, fraaie vorm van vroeger. Ik heb bij mijn studie van de hoeven [...] zolders betreden die, met hun vakkundig-stevige eiken scheergebinten, het schoonste en boeiendste deel waren van heel het huis. Wie dat gezien heeft, kan zich met iets banaals niet meer tevreden stellen”.
uit: JOZEF WIJNS, Het verhaal van ons huis. Leuven, 1954

Dit artikel heeft geenszins de pretentie zuiver bouwkundig te zijn. De beschrijving tracht de architectonische waarde van het gebouw “De Zwaan” te plaatsen in een historisch kader. Het geschiedkundig belang van de afspanning “De Zwaan” werd reeds uitvoerig besproken in “Boodschap van het Alsebergs Verleden”, catalogus naar aanleiding van de tentoonstelling van de familie Vandervelden. Deze tentoonstelling vond plaats in de Meent in 1998. De familie Vandervelden was gedurende verschillende eeuwen eigenaars van de afspanning. (1)

¹ VANDERVELDEN, P. *Boodschap van het Alsebergs Verleden, Alseberg, 1998.* Catalogus naar aanleiding van de tentoonstelling in de Meent op 24-25-26 april 1998. Voor de familie Vandervelden zie ook: BRASSINE, J. “Het rekeningenboek van Jan Vandervelden” (in drie delen) in *En het dorp zal duren...*, Beersel 1999 nr. 3/4 en 2000 nr. 5

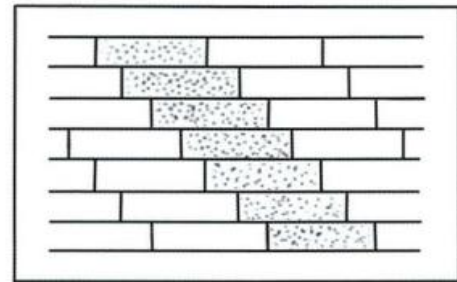
² De gids “Bouwen door de eeuwen heen” [Deel 2n Vlaams Brabant/Halle-Vilvoorde. Gent, 1975] spreekt van ‘steekboogvensters op de begane grond en rechthoekige bovenvensters’. Sloop er een lapsus in het optekenen van de gegevens bij de prospectie?

De gevel en muuropeningen.

De oude herberg “De Zwaan” is te herkennen aan de reliëfsteen met uitbeelding van het toponiem boven de deur (zie afbeelding op de omslag). Het grondvlak van de afspanning vormt een rechthoek. Het is een dubbelhuis, waar de deur in het midden staat met aan weerszijden kamers. De voorgevel, gericht naar het noorden, is afgewerkt met een beschilderde cementbepleistering. De vensters op de eerste verdieping zijn korbboogvormig, terwijl de vensters op het gelijkvloers rechthoekig zijn (2). Door de cementbekleding kunnen we niets zien van de oude bouwstructuur en hoe de vensteromlijstingen afgewerkt zijn (we vermoeden met hoekblokken uit Gobertangesteent). De recente afbraak maakt, op een aantal plaatsen, de metselverbanden zichtbaar. Merkwaardig detail: de oostelijke puntgevel (zonder schouw) is opgetrokken in kleזורverband, weliswaar met heel wat onregelmatigheden.

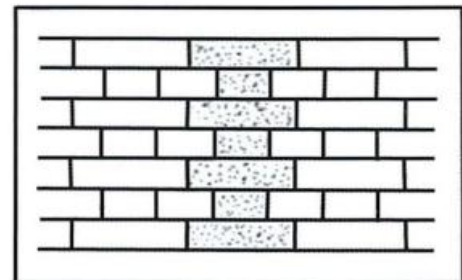
Klezorenverband in de westelijke gevel.

Klezorenverband

Standaardverband in de oostelijke gevel.

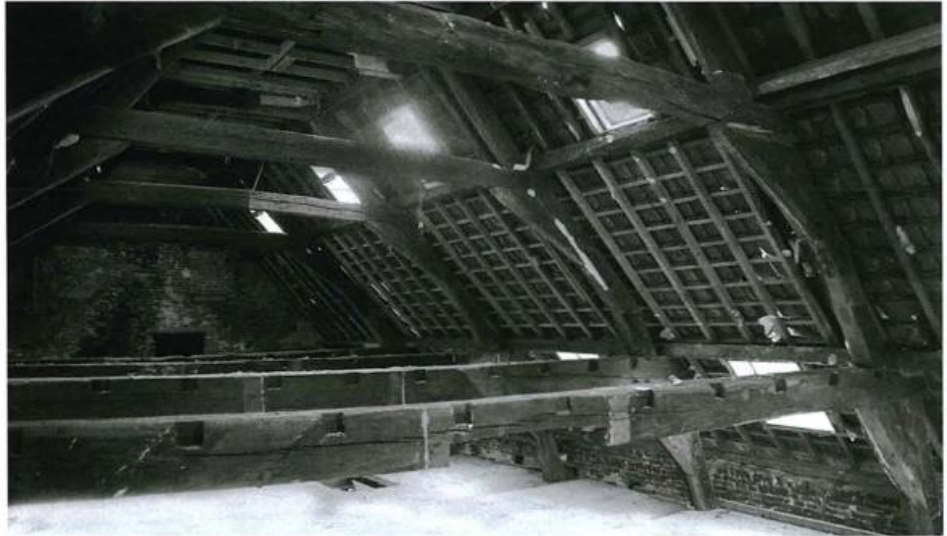

Standaardverband

De zuidelijke puntgevel met schouw, is gemetst in standaardverband. De drie kelders zijn afgewerkt met tongewelf.

Het dakgebinte.

“De Zwaan” heeft een prachtig en verrassend dakgebinte. Wie tijdens het bestijgen van de zoldertrap de blik verheft naar de weidse spanten boven zich, wordt overweldigd door het uitgestrekte gebinte. Het houten skelet lijkt op het eerste gezicht een ordeloze wirwar van balken, latten en stokken. Toch vindt men er een eeuwenoud vernuft en een degelijk en spaarzaam vakmanschap in

Een indrukwekkend geheel van balken. Op de achtergrond de oostelijke zijgevel met zwartgeblakerde strook als restant van een schouw.

Op de eerste trekbal werd kubusvormige inkepingen gemaakt, mogelijk lag er vroeger op de trekbal een houten vloer als derde verdieping.

terug. Het dakgebinte is opgebouwd en geordend volgens een doorgegeven proefondervindelijke techniek. De balken ademen een statige, genoegzame authenticiteit uit.

De overwelling stamt volgens de gids *"Bouwen door de eeuwen heen"* uit het einde van de 18de eeuw. Op de balken werd nergens een inkeping met datum gevonden uit deze periode. Het lijkt ons dat het meeste constructiehout eik is.

De zolderruimte is niet onderverdeeld. Langs de binnenzijde van de twee puntzijgevels zijn de resten te zien van schouwen. De schouw langs de oostelijke zijgevel is verdwenen, de schouw aan de westelijke gevel is grotendeels intact gebleven.

Het gebinte bestaat uit vijf traveeën. Een travee is een ruimte-een-

Het onderste van de spanten of dakstoelen: de vier spantbenen, rechts de bakstenen borstwering als bovenste van de zuidelijke achtergevel.

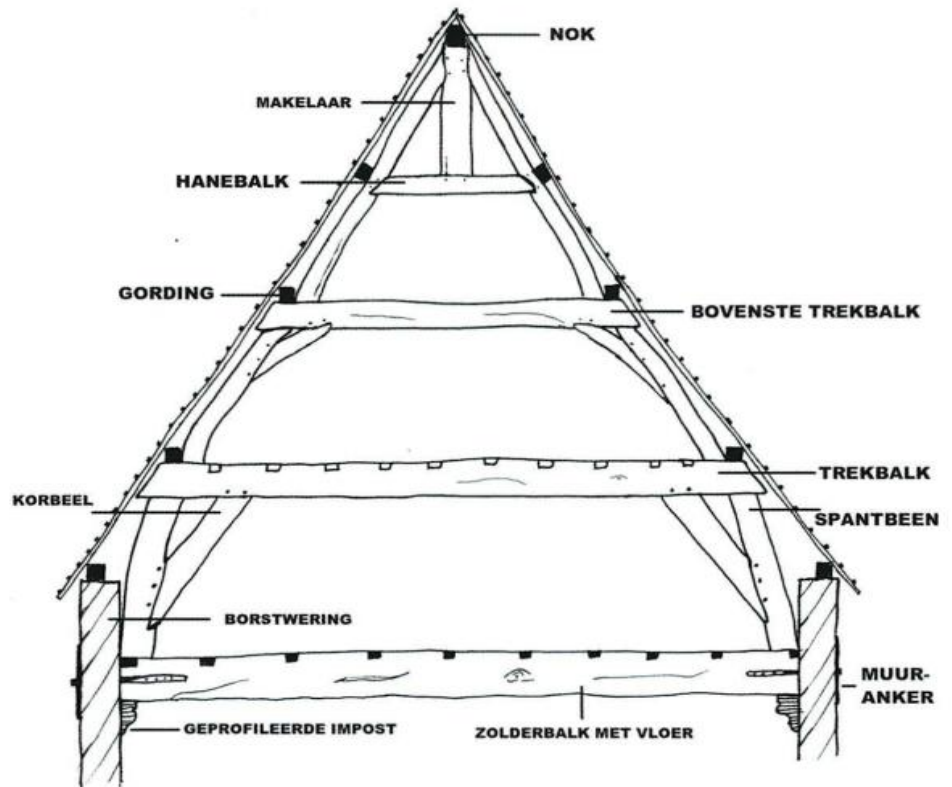
heid die de lengte, breedte en diepte van een gebouw aangeeft, opgevat als de afstand tussen twee opeenvolgende steunpunten. Het dak van "De Zwaan" wordt gedragen op vier spanten of dakstoelen. Een dakstoel is een meestal driehoekige structuur van horizontale, verticale en schuine balken, die aan de buitenzijde de horizontale gordingen draagt en bovenaan de nokbalk. Op de gordingen en de nokbalk rusten de kepers, die de dakhelling vormen. Op de kepers worden de panlatten genageld, ofwel de planken van het onderdak, waarop de leien vastgenageld worden.

Het is onbegonnen werk de exacte benamingen van de onderdelen van het gewelf weer te geven. Elke streek heeft namelijk zijn eigen, plaatsgebonden benamingen. Alleen de meest algemeen aanvaarde benamingen worden hier opgenomen (3).

Alleen de oorspronkelijke spanten en de gordingen bleven bewaard, de kepers en panlatten werden bij latere restauratie vervangen.

De onderdelen van de dakstoelen zijn allemaal genummerd. De nummering bestaat uit Romeinse cijfers, te beginnen met I. Elk cijfer komt 2x voor; éénmaal op de linkerhelft en éénmaal symmetrisch ervan op de rechterhelft. De rechterhelft draagt hetzelfde cijfer maar is voorzien van een bijkomende schuine streep. De onderdelen van de dakstoel worden aan elkaar bevestigd

³ Een voorbeeld van een beschrijving werd gehaald uit: HALFLANTS, J., VAN ZAVELBERG, G. EN SCHEYS, K. *Goorbroekhof te Lubbeek en de Hagelandse hoevebouw van de 16de tot de 19de eeuw*. Lubbeek, 2005. Een uitgave van de 'Heemkundige Kring Libbeke'. CLEMENS, V. en TREFOIS, I. *Ontwikkelingsgeschiedenis van onze landelijke architectuur*. Sint-Niklaas, 1978; GOEDSEELS, V. en VANHAUTE, L. *Hoeven op land gebouwd: een verhaal van boerderijen, landschappen en mensen*. Tielt, 1983; CLEMENS, V. en TREFOIS, I. *Van vakwerk tot baksteenbouw*. Sint-Niklaas, 1979

Schematisch doorsnede van het dakgebinte van de Zwaan.

dankzij pen- en gatverbindingen. Het boren van deze gaten gebeurde vóór het monteren. De onderdelen van de dakstoel werden op die manier klaargemaakt en op de grond in elkaar gezet en genummerd. Daarna werd alles gedemonteerd, naar boven gebracht en terug geassembleerd op zijn definitieve plaats. Meestal werd de zolder gebruikt om het gedorste graan te bewaren.

Detail van de nummering op het korbeel en spantbeen. Het schuine streepje aan de vierde I geeft aan dat deze onderdelen rechtsmoeten komen (in de Zwaan de zuidelijke achtergevel).

Links: bevestiging van een muuranker aan de balk van de zoldervloer. Rechts: muuranker in achtergevel, half verzonken in 19e-eeuwse cementbepleistering.

Vensters werden bijgevolg geweerd. Toch zien we in de zijgevels van "De Zwaan" twee kleine vensters, met bank van blauwe steen. Mogelijk werden zij in een latere periode toegevoegd. Merkwaardig bij "De Zwaan" is de eerste trek balk of ankerbalk. De eerste trek balk is de liggende balk die twee spantbenen met elkaar verbindt in de dwarsrichting van het gebouw, van voor- naar achtergevel. In de trek balk werden rechts en links kubusvormige uitsparingen gemaakt, om een bijkomende vloer te leggen. Mogelijk was "De Zwaan" oorspronkelijk uitgerust met een derde verdieping.

De smeedijzeren muurankers, negen in de voorgevel waarvan vijf voor de vloerbalken van de eerste verdieping en vier voor de vloerbalken van de zolder, en evenveel in de achtergevel, zijn eenvoudig versierd. Aan de schuine uiteinden is de gebruikelijke versiering gegrift, nl. een sint-andrieskruis tussen 2x2 horizontale lijntjes. De ogen van de muurankers zijn vierkant. Meerdere ankers in de zijgevels zijn in de loop der tijden verdwenen.

Merkwaardig zijn de imposten uit witte kalksteen. Deze imposten zijn meestal geprofileerde of geornamenteerde dekplaten. Zij vormen de overgang tussen de drager (vb. een zijmuur) en een boog, gewelf of balkaanzet. De imposten van "De Zwaan" verschillen van balk tot balk. De imposten aan de voorgevel (interieurzijde) zijn geprofileerd en soms veelhoekig. De imposten langs de achtergevel zijn soberder van afwerking.

Links: geprofileerde impost met drie vlakken uit witte steen als drager van een zoldervloerbalk.
Rechts: detail van een sobere, afgeronde impost.

De laatste drie grote gebouwen rond de kerk, nl. de pastorie, de Grote Sleutel (voormalige Kapelanie) en "De Zwaan" zijn de laatste getuigen van het dorpsleven uit het Ancien Régime. Ze geven het dorpscentrum van Alsemberg karakter en authenticiteit.

De ondergrond van "De Zwaan" leverde in het verleden interessante gegevens op. Een deel van de grafsteen van Nicolaas Grudius, Neolatijs dichter, diplomaat, secretaris van Karel V, griffier van de Orde van het Gulden Vies, secretaris van de Geheime Raad en rentmeester van de Staten van Brabant, werd er eind 19e eeuw als dorpel teruggevonden. Misschien komt het tweede afgebroken, verloren deel bij de werken terug aan oppervlakte (4).

⁴ BRASSINE, J. 'Grudius, dichter-diplomaat en ... een beetje Alsembergenaar'. in *En het dorp zal duren...*, Beersel 2000, nr 6; CUMONT, G. 'La pierre tombale de Nicolas Grudius, fils de Nicolas Everard' in *Annales de la société d'archéologie de Bruxelles*, Brussel 1891.

Niet alleen waardevol vanuit bouwhistorisch oogpunt, was "De Zwaan" ook eeuwenlang de plek waar de Alsembergenaren rustig keuvelden bij pot en pint. De herberg "De Zwaan" zal voortaan niet meer voortleven als publieke ruimte. Door de eeuwen heen werden er openbare verkopenen gehouden, recht gesproken, geruzied, en was er bovenal een veilig onderdak voor de vermoeide pelgrims die zich konden warmen aan de open haard..., dit alles terwijl de Molenbeek, eertijds vóór, nu onder haar deur zachtjes voortkabbelt.

Errata

Nummer 38 - april - juni 2008

In vorig nummer slopen enkele vervelende foutjes die best verbeterd worden.

Blz. 12: wordt melding gemaakt van het: "O. L. Vrouwecollege in Halle". Zoals trouwens op de foto op blz. 13 kan afgelezen worden moet dat het: "O. L. Vrouwinstituut in Halle" genoemd worden. Het O. L. Vrouwecollege ontstond pas toe de Broeders van de Christelijke scholen er plaats ruimden voor het Sint-Martinuscollege dat uiteindelijk opging in het O. L. Vrouwecollege.

Blz 19: In de naamlijst komt Jan Daneel tweemaal voor. Onder nummer 6 moet staan: Celestin Brassine.

Blz. 40: Er staat: - Burgemeester Albert Proost vraagt hem de "Geschiedenis van Alseberg" af te werken -. De naam van de Burgemeester moet zijn: Jean Albert.

Nummer 10/11 - april - september 2001

Blz. 134 lijn 19:

Omer SMULDERS ? 1977

moet zijn:

Omer SMULDERS 1916 1978+

(Omer Smulders was lid van het koor van 1916 tot aan zijn overlijden in 1978.)

(Met dank aan Ida Smulders.)

Colofon

En het dorp zal duren...

is het trimestrieel tijdschrift van het
Heemkundig Genootschap "van Witthem" - Beersel

juli - september 2008 - nummer 39 - jaargang 10

voorzitter	Marc Desmedt Dwarsbos 109 1650 Beersel 02. 377.27.94
ondervoorzitter	Edgard Winderickx Brouwerijstraat 18 1653 Dworp 02. 380.30.14
secretaris	Michel Vastiau Leeuwerikenlaan 10 1650 Beersel 02. 380.54.38
penningmeester	Agnes Walschot Lindekensweg 110 1652 Alseberg 02. 380.67.31

Inlichtingen tijdens de kantooruren in het gemeentehuis te Beersel - dienst cultuur
Alsebergsteenweg 1046
1642 Alseberg
02 3591616

Prijs van dit nummer € 7 - jaarlijks abonnement bedraagt € 20, te storten op rekeningnummer
001-3114341-38 van het Heemkundig Genootschap "van Witthem" Beersel, met vermelding van
naam, voornaam en adres, gevolgd door de aanduiding "Abonnement tijdschrift".

Werkten mee aan dit nummer: Giedo Debusscher, Jan De Cock, Marc Desmedt, Ida Smulders,
Michel Vastiau en Liberte Walschot.

Samenstelling: de redactieraad.

Verantwoordelijke uitgever: Marc Desmedt.

Eindvormgeving en druk: Drukkerij B.V.B.A. Mariën-Deneyer - Dworp.

*Heemkundig
Genootschap
"van Witthem"*